

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Anni Saira

Nuorten taloudellinen lukutaito

ROI-sovellus

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Taloustieteen pro gradu -tutkielma
Taloustieteen maisteriohjelma

Vaasa 2022

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö**

Tekijä:	Anni Saira		
Tutkielman nimi:	Nuorten taloudellinen lukutaito : ROI-sovellus		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Taloustiede		
Työn ohjaaja:	Panu Kalmi		
Valmistumisvuosi:	2022	Sivumäärä:	77

TIIVISTELMÄ:

Nuorten taloudellinen lukutaito on ollut puheenaiheena viime vuosina. Nuorten katsotaan olevan taloudellisen lukutaidon riskiryhmää, sillä heidän taloudellista lukutaitoaan pidetään yleisesti ottaen heikkona. Nuoret ottavat helposti pikavippejä muun muassa nautinnollisiin tarkoituksiin, joten samalla myös riski maksuhäiriöongelmiin kasvaa. Suomalaisten maksuhäiriöongelmat ovat kasvaneet viime vuosina, joten nuorten taloudellisen lukutaidon edistäminen on entistä tärkeämpää. Suomalaisten nuorten taloudellista lukutaitoa on kuitenkin tutkittu kohtalaisen vähän. Nuoret ovat kaivanneet kouluihin lisää talousopetusta, mutta heitä ei ole helppo lähestyä. Tästä syystä eri tahojen puolesta on pyritty kehittämään erilaisia opetustapoja. Yksi esimerkki tästä on ROI-sovellus, joka on kehitetty vuonna 2018. Sovelluksen tarkoituksena on tarjota talousopetusta kaikenikäisille. Sovellus ladataan älypuhelimeen, joten tieto on helposti saatavilla. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia, kuinka uudenlainen opetustapa ROI vaikuttaa nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Lisäksi tutkimuksessa käy ilmi, mitkä talouden osa-alueet tuottavat nuorille eniten haasteita. Tutkimuksessa esitellään tuloksia taloudelliseen tietämykseen ja taloudellisiin asenteisiin vaikuttavista tekijöistä.

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä esitellään taloudellisen lukutaidon määritelmä, sen mittaamenetelmät sekä käydään läpi minkälaisia tutkimuksia aiheesta on tehty niin kansainvälisesti kuin Suomessa. Luvussa perehdytään myös suomalaisten taloudelliseen lukutaitoon yleisellä tasolla. Viitekehysten seuraavassa luvussa tarkastellaan tarkemmin nuorten taloudellista lukutaitoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi luvussa tutustutaan oppilaitosten tarjoamaan talousopetukseen ja perehdytään nuorten taloudellisen lukutaidon mahdollisiin haasteisiin. Luvun lopussa käydään läpi erilaisia lähestymistapoja taloudellisen lukutaidon kehittämiseksi sekä esitellään ROI. Tutkimusaineisto on kerätty yhteistyössä ROI:n kanssa syksyllä 2021. Tutkimusjoukko koostuu 16–20-vuotiaista nuorista, jotka käyvät joko Riverian ammattikoulua tai Kallaveden lukiota. Tutkimukseen osallistui yhteensä 30 nuorta, sillä tutkimusaineistossa ilmeni katoa. Osallistujien vastaukset kerättiin alku- ja loppukyselyillä, joista alkukysely kerättiin ennen ROI-sovelluksen käyttöönottoa, ja loppukysely seitsemän viikkoa käyttöönoton jälkeen. Vastaukset kerättiin Microsoft Forms-kyselyillä, jonka jälkeen aineiston tulokset analysoitiin STATA-ohjelmalla tehdyissä regressioanalyysissä. Taloudellisen lukutaidon testi sisälsi kysymyksiä koskien taloudellista käyttäytymistä, taloudellisia asenteita ja taloudellista tietämystä.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että nuorten taloudellisessa käyttäytymisessä ja taloudellisissa asenteissa tapahtui muutosta sovelluksen käyttöönoton myötä. Nuoret mainitsivat myös itsevarmuutensa kasvaneen. Vaikka loppukyselyn vaikutus taloudelliseen lukutaitoon oli tilastollisesti merkitsevä, vaikutus oli hyvin pieni. Sen sijaan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta taloudellisiin asenteisiin ei löytynyt. Toisin sanoen vaikka tilastollisesti merkitsevää muutosta nuorten taloudelliseen lukutaitoon on vähän, joitakin muutoksia sovelluksen käytön myötä on tapahtunut taloudellisessa käyttäytymisessä ja taloudellisissa asenteissa.

AVAINSANAT: Taloudellinen lukutaito, taloudellinen tietämys, taloudelliset asenteet, talousopetus, erilaiset lähestymistavat, toisen asteen koulutus

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Taloudellinen lukutaito	8
2.1	Taloudellisen lukutaidon määrittäminen	8
2.2	Taloudellinen lukutaito Suomessa	11
2.3	Taloudellisen lukutaidon mittaaminen	15
2.4	Aiemmat tutkimukset	17
3	Nuoret ja taloudellinen lukutaito	23
3.1	Vaikuttavat tekijät	23
3.2	Mahdolliset haasteet	26
3.3	Talousopetus oppilaitoksissa	31
3.4	Erlaisia lähestymistapoja taloudellisen lukutaidon edistämiseksi	34
3.4.1	ROI	36
4	Tutkimusaineisto ja analyysi	38
4.1	Tutkimustapa	38
4.1.1	Tutkimuksen tavoitteet, kysymykset ja hypoteesit	40
4.2	Tutkimusaineiston keräys	41
4.3	Tutkimusaineisto	44
4.4	Regressioanalyysit	54
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	58
	Lähteet	61
	Liitteet	71
	Liite 1. Taloudellisen lukutaidon kyselylomake	71
	Liite 2. Muuttujien määrittäminen	77

Kuviot

Kuvio 1. Maksuhäiriömerkintöjen määrä Suomessa vuosina 2011–2021 (mukaillen Suomen Asiakastieto, 2020; 2022).	11
Kuvio 2. Vanhempien korkein koulutus ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020 (mukaillen Hillamo ja muut, 2021, s. 22).	30
Kuvio 3. Oppilaiden sukupuolijakauma.	44
Kuvio 4. Ohjelmasisällöt, joihin vastaajat ovat tutustuneet eniten.	53

Taulukot

Taulukko 1. Alkukyselyn sisältö.	42
Taulukko 2. Perustietojen positiivisten vastausten prosenttimäärät.	45
Taulukko 3. Taloudellisen käyttäytymisen positiivisten vastausten prosenttimäärät. ...	46
Taulukko 4. Taloudellisten asenteiden positiivisten vastausten prosenttimäärät.	47
Taulukko 5. Taloudellisen tietämyksen oikein vastanneiden prosenttimäärät.	49
Taulukko 6. Regressioanalyysi taloudellisesta tietämyksestä.	55
Taulukko 7. Regressioanalyysi taloudellisista asenteista.	57

1 Johdanto

Nuoret ovat taloudellisen lukutaidon riskiryhmää (Kalmi & Ruuskanen, 2016, s. 16). Nuoret käyttävät pikavippejä muuta väestöä enemmän ja nuoret, jotka ottavat pikavipin kerran, ottavat sen todennäköisesti myös uudestaan. Ainoastaan 17 prosenttia nuorista, jotka ottavat pikavipin, ottaa sen vain yhden kerran. Nuorten pikavippien taustalla on usein heikko talous, jonka vuoksi lainoja otetaan muun muassa juhlimista varten. (Autio ja muut, 2009, s. 410, 413) Kuitenkin pikavippeihin liittyy suuria riskejä, kuten muun muassa ylivelkaantuminen ja luottotietojen menettäminen. Usein ylivelkaantumisen taustalla on osaamattomuus hoitaa omia talousasioita. Lisäksi moni kuluttaja ei osaa edes laskea korkoihin liittyviä laskutoimituksia. (Järvelä ja muut, 2019, s. 36)

Taloudellisten päätösten määrä on kasvanut vuosi vuodelta, mikä valitettavasti koskee myös nuoria. Nuoresta iästään huolimatta nuoret joutuvat tekemään päätöksiä, joilla on suuri vaikutus heidän tulevaisuuteensa. Sen sijaan huonolla taloudellisella päätöksellä voi olla hyvinkin kallis vaikutus tulevaisuuteen. (Lusardi ja muut, 2020, s. 358) Tämän vuoksi kiinnostus myös nuorten taloudellista lukutaitoa kohtaan on kasvanut (Kalmi, 2013, s. 151).

Nuorten taloudellista lukutaitoa pidetään yleisesti ottaen heikkona (Suomen Pankki, 2018, s. 26). Tämä on huolestuttavaa, sillä OECD:n määritelmän mukaan taloudellinen lukutaito ei pidä sisällään vain taloudellista tietämystä, vaan sen lisäksi taloudelliseen lukutaitoon kuuluvat käyttäytyminen ja asenteet (Atkinson & Messy, 2012, s. 2). Lusardi (2019, s. 7) toteaa taloudellisen lukutaidon olevan oleellinen taito 2000-luvun yhteiskunnassa, jota tarvitaan taloudellista menestystä varten. Sen avulla kuluttaja kykenee tekemään järkevämpiä taloudellisia päätöksiä ja valitsemaan itselleen sopivimmat rahoitus tuotteet.

Viime vuosina huoli nuorten talousosaamisesta on ollut yleisenä puheenaiheena. Yleisesti ottaen pikavippien määrä on kasvanut tasaista vauhtia, ja maksuhäiriömerkinnät ovat yleistyneet. Varsinkin nuorille pikavipit voivat olla suuri houkutus, sillä laina on

nopeasti saatavilla. Harvalla nuorella on säännöllisiä tuloja, joten pikavippi voi tuntua helpolta vaihtoehdolta. Vaikka pikavippi myönnetään helposti ja nopeasti, sen korko voi olla jopa 20 prosenttia. Tämän vuoksi nuoria on syytä valistaa talousasioissa ja huolehtia siitä, että heidän tietämyksensä on ajan tasalla, jotta huonot taloudelliset päätökset eivät heijasta heidän loppuelämäänsä. Lukiolaiset ovat ilmaisseet kaipaavansa oppilaitoksiinsa lisää talousopetusta, sillä tällä hetkellä he eivät koe saavansa tarpeeksi opetusta omaan talouteen liittyvistä asioista. Vaikka perusta talouskasvatukselle tulee kotioloista, myös oppilaitoksilla on tärkeä rooli. Jos nuori ei saa kotoa tarpeeksi tietoa talousasioista, koulusta saaman tiedon merkitys kasvaa. Oppilaitokset ovat paikka, missä opetus tavoittaa kaikki nuoret, ja tämän vuoksi oppilaitosten tarjoamaan talousopetukseen on syytä panostaa. Silti on syytä muistaa, että nuoria ei ole helppo lähestyä opetuksen näkökulmasta. Tästä syystä eri tahot ovat pyrkineet keksimään uudenlaisia, nuoria kiinnostavia, lähestymistapoja.

ROI on uudenlainen lähestymistapa taloudellisen lukutaidon edistämiseksi, jonka vuoksi tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää vaikuttaako ROI-sovelluksen käyttö lukioikäisten nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Tutkimuksen kohderyhmään on valittu lukiolaisia ja ammattikoululaisia eri aloilta, jotta tutkimukseen saadaan monipuolinen näkökulma. Tutkimus pyrkii kerätyn aineiston perusteella vastaamaan kysymyksiin, miten ROI-sovellus vaikuttaa nuorten taloudelliseen lukutaitoon ja onnistuuko sovellus muuttamaan nuorten taloudellista asenteita. Täten tutkimuksen hypoteesina toimii: ”ROI-sovelluksen käyttö lisää nuorten taloudellista lukutaitoa ja muuttaa taloudellisia asenteita positiiviseen suuntaan”. Sovellus poikkeaa tavallisesta kouluopetuksesta, joten tuloksista nähdään, kuinka erilainen opetustapa vaikuttaa nuoriin.

Tutkielma alkaa johdantoluvulla, jossa perehdytään tutkimusaiheen tärkeyteen ja tutkimuksen keskeisiin tavoitteisiin. Tutkielman toinen luku perehtyy tutkimuksen teoriaan. Tämä teoreettinen viitekehys perehtyy taloudellisen lukutaidon määritelmään ja merkitykseen, taloudelliseen lukutaitoon Suomessa, taloudellisen lukutaidon mittaamiseen ja aiempiin tutkimuksiin aiheesta. Lisäksi tutkielman toinen teoreettinen viitekehys, kolmas

luku, käsittelee nuorten taloudellista lukutaitoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi luvussa esitellään, kuinka nuorten taloudellista lukutaitoa pyritään edistämään eri tahojen osalta sekä mitä haasteita siihen kuuluu. Myös oppilaitosten tarjoamaan talousopetukseen tutustutaan, ja lopuksi perehdytään erilaisiin lähestymistapoihin taloudellisen lukutaidon kehittämiseksi, kuten ROI-sovellus. Neljäs luku, empiirinen osa tutkimuksesta, esittelee tutkimusmenetelmän ja tutkimusaineiston. Lisäksi luvussa perehdytään tutkimustuloksiin ja regressioanalyysiin. Tutkielman viides luku käy läpi yhteenvetoa ja pohtii tutkimuksen johtopäätöksiä.

2 Taloudellinen lukutaito

Taloudellinen lukutaito on ollut puheenaiheena viimeisen vuosikymmenen ajan. Suomessa aihe on melko uusi tutkimuskohde, mutta kansainvälisellä tasolla tutkimuksia aiheesta on tehty huomattavasti enemmän. Tässä luvussa keskitytään taloudellisen lukutaidon määrittämisen ja merkityksen lisäksi suomalaisten taloudelliseen lukutaitoon. Lisäksi luvussa esitellään, kuinka taloudellinen lukutaito mitataan ja mitä aikaisempia tutkimuksia aiheesta löytyy.

2.1 Taloudellisen lukutaidon määrittäminen

Viime vuosina tutkijoiden mielenkiinto taloudellista lukutaitoa kohtaan on lisääntynyt. Termi taloudellinen lukutaito on käänös englanninkielisestä termistä *financial literacy*, joka voidaan kääntää suomen kielellä myös finanssilukutaidoksi tai talousosaamiseksi. PISA-tutkimuksissa *financial literacy* pitää sisällään sekä tiedon talousasioista että tarvittavan taidon ja harkinnan käyttää niitä oikein. Taloudellinen lukutaito tarkoittaa henkilön kykyä ymmärtää oman taloutensa hoitoon liittyviä asioita sekä kykyä soveltaa erilaisia taloustietoja käytännössä. (Kalmi, 2013, s. 150; Kalmi & Ruuskanen, 2016, s. 6; Laine ja muut, 2020, s. 8–9)

Lusardi ja Mitchell (2014, s. 6) määrittävät taloudellisen lukutaidon kuluttajien kykyyn käsitellä taloudellista tietoa ja tehdä tiedostettuja päätöksiä oman talouden suunnittelusta, varallisuuden keräämisestä, veloista sekä tulevasta eläkkeestä. Taft ja muut (2013, s. 63–64) toteavat taloudellisen lukutaidon tarkoittavan kykyä vertailla erilaisia talouteen vaikuttavia vaihtoehtoja ja näiden eroja sekä kykyä suunnitella omaa taloudellista tulevaisuutta ja reagoida taloudellisesti oikealla tavalla mahdollisiin yllättäviin tilanteisiin. Lisäksi he painottavat, että taloudellinen lukutaito pitää sisällään pankkitilin tasapainotuksen, budjetin laatimisen, säästämisen ja mahdollisen velanhallinnan.

Mandell ja Klein (2009, s. 17) toteavat viime vuosien tutkimusten osoittaneen, että nuorilla ja aikuisilla on huomattavia puutteita perustiedoissa, jotka ovat tarpeellisia

taloudellisia päätöksiä tehtäessä. Skagerlund ja muut (2018, s. 18–19) kertovat taloudellisen lukutaidon olevan yhtä tärkeä taito sekä kuluttajalle että koko yhteiskunnalle. Lisäksi he huomauttavat, että ihmiset panostavat taloudelliseen lukutaitoon helpommin, jos he uskovat sen tuottavan heille positiivista tuottoa.

Xiaonin ja Portonin (2017, s. 805) mukaan taloudellisen lukutaidon tason nousun oletetaan parantavan ihmisten taloudellisia valmiuksia ja hyvinvointia. Sen vuoksi Erner ja muut (2016, s. 95) muistuttavat, että alhaisen taloudellisen lukutaidon tason on tutkittu vaikuttavan ihmisten vastahakoisuuteen eläkkeen suunnittelua kohtaan. Lisäksi se on aiheuttanut lainojen ottamista korkeilla koroilla, heikompaa omaisuutta ja pienempää todennäköisyyttä sijoittaa osakemarkkinoihin. Hastings (2013) mainitsee alhaisella taloudellisella lukutaidolla olevan yhteys myös velkojen kertymiseen (Amagir ja muut, 2018, s. 57).

Atkinsonin ja Messyn (2012) mukaan taloudellisen lukutaidon katsotaan olevan yhdistelmä tietoisuutta, tietämystä, taitoa, asennetta ja käyttäytymistä. Toisin sanoen OECD määrittelee taloudellisen lukutaidon rajoittuvan taloudelliseen tietämykseen, käyttäytymiseen ja asenteisiin. Täten OECD:n mukaisissa tutkimuksissa taloudellinen lukutaito on rajattu näihin kolmeen osa-alueeseen. Kalmi ja Ruuskanen (2016, s. 6) huomauttavat, että taloudellisen lukutaidon tärkeys on kasvanut samalla kun taloudellisten päätösten määrä on kasvanut. Tänä päivänä on tarjolla suuri määrä erilaisia sijoitustuotteita, joiden erot voivat olla todella pieniä. Lisäksi kulutusluottojen hakeminen on yleisempää ja helpompaa kuin aikaisemmin, millä on myös vaikutus kasvavaan maksuhäiriöongelmaan. Lisäksi Lusardi (2019, s. 1) toteaa, että elinajan odotuksen kasvaessa ja eläkejärjestelyjen kiristyessä vastuu omasta taloudesta kasvaa.

Taloudellisella lukutaidolla on tutkittu olevan vaikutus kuluttajan päätöksentekokykyyn ja taloudelliseen käyttäytymiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että taloudellisella lukutaidolla on vaikutus kuluttajan tapoihin säästää ja sijoittaa rahaa sekä mahdollisiin velanhoito- ja lainanottokäyttäytymisiin. (Lusardi, 2019, s. 4) Osa hyvää taloudellista

lukutaitoa pitää sisällään kyvyn säästää rahaa, joka tarkoittaa, että henkilö säästää osan tuloistaan. Tyypillisimpiä säästämismenetelmiä ovat säästäminen käyttö- ja säästötileille, mutta osa kuluttajista sijoittaa säästämänsä rahan. Sijoitustavoista suosituimpia ovat osakkeet, rahastot ja joukkovelkakirjalainat. Kuluttajalle on kuitenkin tärkeintä tietää, minkä suuruisen riskin hän on valmis ottamaan. (Sunikka & Peura-Kapanen, 2008, s. 2) Lisäksi on syytä muistaa, että sijoittaminen vaatii tietämystä asiasta, joten sijoittamiseen on syytä perehtyä ennen päätöksentekoa.

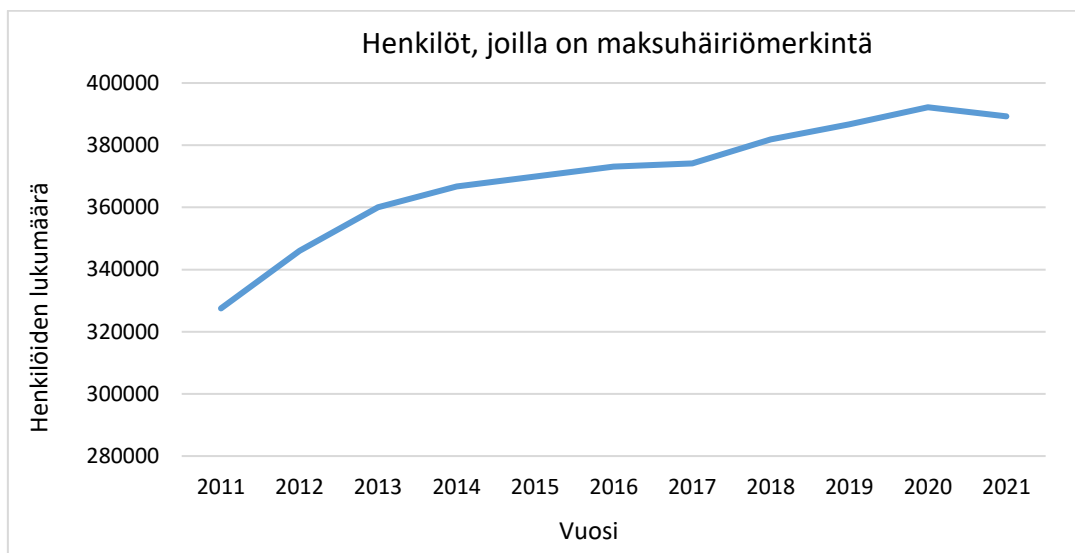
Taloudellisilla huolenaiheilla on yhteys kansalaisten lisääntyneisiin sekä henkisiin että fyysisiin ongelmiin (Taft ja muut, 2013, s. 65). Sen vuoksi onkin syytä tietää, että heikolla taloudellisella lukutaidolla on yhteys stressiin ja psyykkisiin ongelmiin, jotka usein kumpuavat rahaongelmista. Päinvastoin hyvällä taloudellisella lukutaidolla on positiivinen yhteys henkiseen terveyteen ja hyvinvointiin. (Peura-Kapanen, 2012, s. 2) Kimin (2007) mukaan korkealla taloudellisella lukutaidolla on vaikutus ahdistuksen ja henkisen stressin vähenemiseen työpaikalla (Taft ja muut, 2013, s. 64). Tutkimukset aiheesta ovat osoittaneet, että aikuisilla, jotka ovat veloissa, on huomattavasti suurempi todennäköisyys kärsiä mielenterveysongelmista. Esimerkiksi univaikeudet, ahdistuneisuus ja ärtyneisyys ovat oireita siitä, kuinka maksuongelmat näkyvät mielenterveydessä. Usein näihin liittyvät myös häpeä ja kykenemättömyys arkisiin askareisiin. Mielenterveys- ja päihdeongelmat itsessään heikentävät päätöksentekokykyä ja aiheuttavat mahdollisesti talousongelmia. Yhteiskunnalle tämä tulee näkymään verojen menetyksessä, sillä usein velkaantunut kuluttaja ei ole halukas tai kykeneväinen osallistumaan työelämään. (Suomen Pankki, 2018, s. 11; Majamaa & Rantala, 2017, s. 26)

Taloudellisen lukutaidon edistämisen keskeisessä roolissa on talousongelmien ennaltaehkäisy, johon tarvitaan yhteiskunnan ja markkinoiden eri toimijoiden tukea. (Raijas ja muut, 2020, s. 5) Vuodesta 2003 lähtien OECD on keskittynyt taloudellisen lukutaidon edistämiseen aloittamalla projektin, jonka tavoitteena on kehittää eri valtioiden taloudellisen lukutaidon strategioita. Nämä strategiat pitävät sisällään kansallisen tason suunnitelman siitä, kuinka parantaa kansalaisten taloudellista lukutaitoa ja kuinka jakaa

vastuuta eri viranomaisten kanssa. Esimerkiksi Suomen Pankki on ottanut tehtäväkseen tukea nuorten taloudellisen lukutaidon edistämistä muun muassa tukemalla siihen liittyviä toimeksiantoja. (Kalmi, 2013, s. 152–153) Myös monessa muussa maassa juuri keskuspankki, Finanssivalvonta tai valtiovarainministeriö on vastuussa kansallisen strategian tarkastelusta (Raijas & Brander, 2020, s. 19). Strategian tärkeys on kasvanut, sillä kotitalouksien talous- ja velkaongelmat ovat nousseet esiin viime aikoina (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 1).

2.2 Taloudellinen lukutaito Suomessa

Suomalaisten talousongelmien kasvu on kiihtynyt, mikä näkyy suomalaisten maksuhäiriömerkintöjen tasaisena kasvuna. Kuvioon 1 on koottu suomalaisten maksuhäiriömerkinnät vuosina 2011–2021. Vuonna 2011 Suomessa oli 327 500 henkilöä maksuhäiriömerkinnällä, kun vuonna 2020 määrä oli 392 200 (Suomen Asiakastieto, 2020). Lähi-vuosina määrä on ollut vakiintunut 390 000 henkilön tasolle (Suomen Asiakastieto, 2021). Kuitenkin ensimmäistä kertaa vuosiin määrä on kääntynyt laskuun, sillä vuoden 2021 maksuhäiriömerkintöjen oli 389 300, joka on 2900 henkilöä vähemmän kuin vuonna 2020 (Suomen Asiakastieto, 2022).

Kuvio 1. Maksuhäiriömerkintöjen määrä Suomessa vuosina 2011–2021 (mukaillen Suomen Asiakastieto, 2020; 2022).

Vuoden 2021 laskusta huolimatta nämä luvut ovat merkittäviä, sillä maksuhäiriömerkintä vaikuttaa kulutuskyvyn lisäksi myös asumiseen, vakuutuksien ottoon ja pahimmillaan jopa työnhakuun. Valitettavasti nuorilla aikuisilla on ikäluokista eniten maksuhäiriömerkintöjä, joten nuorten taloudellisen lukutaidon edistäminen on erittäin tärkeää. Vaikka taloudellisen lukutaidon puute ei ole ainut maksuhäiriömerkintöjen tasaiseen kasvuun vaikuttava tekijä, se on yksi merkittävimmistä. (Suomen Pankki, 2018, s. 5, 8, 10) Tämän vuoksi suomalaisten taloudellinen lukutaito on asia, jota on alettu tutkimaan usealta eri taholta.

Suomi osallistui vuonna 2014 Maailmanpankin ja Standard & Poorsin kansainväliseen tutkimukseen *Financial Literacy Around The World*, jossa neljän kysymyksen avulla arvioitiin 140 maan kansalaisten taloudellinen lukutaito. Nämä kysymykset käsittelivät riskien hajauttamista, inflaatiota, korkoa ja korkoa korolle -ilmiötä. Tutkimuksen mukaan vastaajalla on hyvä taloudellinen lukutaito, jos hän vastasi kolmeen kysymykseen neljästä oikein. Suomen tulokset osoittivat, että 63 prosenttia suomalaisista omistaa hyvän taloudellisen lukutaidon, ja Suomi sijoittui tutkimuksessa kahdeksanneksi. (Raijas ja muut, 2020, s. 12; Klapper ja muut, 2015, s. 6–7)

Kalmi ja Ruuskanen (2016) keskittyivät tutkimaan suomalaisten 18–92-vuotiaiden taloudellista lukutaitoa. Tulokset osoittivat, että yliopiston suorittaneilla suomalaisilla on vähemmän ongelmia taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä kuin niillä, jotka eivät ole käyneet yliopistoa. Myös korkealla tulotasolla on tutkittu olevan yhteys korkeaan taloudelliseen lukutaitoon. Tutkimuksen mukaan nuoret ja pienituloiset ovat taloudellisen lukutaidon riskiryhmässä, joten heidän taloudelliseen lukutaitoonsa on syytä kiinnittää huomiota myös tulevaisuudessa. He mainitsevat, että esimerkiksi säännöllinen PISA:n tutkimukseen osallistuminen on hyvä tapa seurata kansalaisten taloudellista lukutaitoa.

Vuonna 2018 Suomi osallistui ensimmäistä kertaa kansainväliseen PISA:n talousosaamisen arviointiin, jossa arvioitiin 20 eri maan kansalaisten taloudellista osaamista.

Tutkimus keskittyi 15-vuotiaisiin, joita testattiin muun muassa rahankäyttöön liittyvissä tehtävissä. Tutkimuksen tulosten mukaan suomalaisten talousosaaminen on erittäin hyvällä tasolla, ja Suomi sijoittui toiselle sijalle yhdessä Kanadan kanssa. Suomen tulos oli huomattavasti OECD:n keskiarvon yläpuolella. Lisäksi heikoimmin pärjänneet suomalaiset nuoret menestyivät keskimääräisesti paremmin kuin tutkimuksessa olleiden OECD:n jäsenmaiden heikoimmin pärjänneet oppilaat. Suomen parhaiden ja heikoimpien oppilaiden välillä oli kuitenkin suuria eroja, sillä suomalaisten oppilaiden väliset erot olivat suurimmat kaikista osallistujamaista. PISA:n tutkimus osoitti kuitenkin suomalaisten nuorten saavan tasavertaista talousopetusta, sillä osallistujamaista suomalaisten koulujen keskinäiset erot olivat kaikista pienimmät. (Laine ja muut, 2020, s. 8–9, 19–20, 30) Lisäksi tulokset kertoivat, että suomalaiset nuoret saavat opettajiltaan tietoa talousosaamisesta enemmän kuin muiden maiden nuoret, ja yhteys talousosaamiseen on vahvempi kuin vertailumaissa. Jopa 76 prosenttia suomalaisista oppilaista kertoi saavansa talousosaamiseen liittyviä tietoja opettajiltaan. Sen vuoksi aiemmin mainittu Suomen Pankin talousosaamisen strategia pyrkii pitämään huolta siitä, että opettajilla on tarvittava osaaminen talousasioiden opettamiseen. (Laine ja muut, 2020, s. 106; Suomen Pankki, 2021, s. 10)

Näiden tutkimusten lisäksi Suomi osallistui vuonna 2019 *European Consumer Payment Report* -nimiseen tutkimukseen, joka toteutettiin yhteensä 24 eri Euroopan valtiossa. Tutkimuksessa oli muodostettu barometri, jossa taloudellinen hyvinvointi koostui laskujen maksamisesta ajallaan, luotottomuudesta, säästämisestä ja taloudellisesta lukutaidosta. Näistä eri alueista annettiin barometrissä pisteet väliltä 1–10. Lopuksi näiden neljän eri alueen keskiarvo tuotiin esiin barometrissa, joka oli valtion kokonaispistemäärä. Suomi sijoittui tutkimuksessa viidenneksi pistein 6,55, mikä tarkoittaa suomalaisten pärjänneen hyvin. Näiden lisäksi suomalaisilla oli kaikista osallistuneista maista korkein taloudellinen lukutaito. (Raijas ja muut, 2020, s. 12–13)

Suomalaisten suhtautumista oman talouden hallintaan on tutkinut myös Osuuspankki (n.d.) yhdessä Marttaliiton ja Takuusäätien kanssa. Tutkimus nimeltä *Rahapuhetta*

toteutettiin vuonna 2019 ja siihen osallistui 2008 suomalaista. Tutkimus kohdennettiin 16–74-vuotiaisiin. Tulokset osoittivat, että 82 prosenttia suomalaisista on kiinnostunut raha-asioista ja jopa 90 prosenttia suomalaisista suunnittelee rahankäyttöä. Kuitenkin 55–74-vuotiaat suunnittelevat rahankäyttöä huomattavasti enemmän kuin 16–24-vuotiaat. Huomattavaa tuloksissa oli se, että isoin tiedonlähde vastaajille oli oma lähipiiri.

Myös Danske Bank (2019) lanseerasi vuonna 2019 *Oma talous haltuun* -ohjelman, joka on suunniteltu toisen asteen koulutusta varten. Ohjelma on toteutettu yhteistyössä Nuorten Yrittäjien kanssa. Ohjelman pohjalle Danske Bank toteutti kyselyn 15–29-vuotiaille suomalaisille koskien heidän talousosaamistaan. Tulokset osoittivat, että ainoastaan 27 prosenttia nuorista koki olevansa valmis pitämään huolta omasta taloudestaan täytettyään 18 vuotta. Lisäksi 64 prosenttia toisen asteen tutkinnon opettajista ilmaisi huolensa nuorten heikosta talousosaamisesta ja 29 prosenttia opettajista koki, että he eivät kykene tarjoamaan oppilaille tarpeeksi talousosaamista tulevaisuutta varten. Tämän vuoksi ohjelma on luotu juuri toisen asteen talousopetuksen tueksi.

Suomen Pankki on osallistunut taloudellisen lukutaidon edistämiseen laatimalla talousosaamishankkeen vuonna 2020. Strategiaa ryhtyivät toteuttamaan useat eri tahot, joilla on osuutta kansalaisten talousosaamisen vahvistamisen kanssa. Sen sijaan itse strategiasta hyötyvät kansalaiset, joiden talousosaamista pyritään hankkeella kasvattamaan, ja joiden käyttäytymistä ja asenteita pyritään muuttamaan. Strategian tavoitteet pitävät sisällään myös talousongelmien ennaltaehkäisyyn talousosaamisen kasvattamisen myötä sekä oman talouden merkityksen kasvun ihmisten elämässä. Tämä pitää sisällään arkielämän rahankäytön, luoton, säästämisen ja sijoittamisen sekä mahdolliset hankinnat. Lisäksi on tärkeää huomioida erilaiset tavoitteet eri ikäryhmille. Suomen Pankin strategian visiona on saada vuoteen 2030 mennessä suomalaisten talousosaamisesta maailman paras. (Suomen Pankki, 2021, s. 4-5, 8) Oikeusministeriö vastaanotti Suomen Pankin strategian tammikuussa 2021, ja tämän toteutus alkoi vuoden 2022 alusta (Suomen Pankki, n.d.). Eri virallisten tahojen lisäksi Suomen Pankki painottaa, että yhteistyötä on hyvä tehdä myös neljännen sektorin kanssa. Neljäs sektori pitää sisällään esimerkiksi

sosiaalisen median sisällöntuottajat, jotka antavat vertaiskokemuksia. (Suomen Pankki, 2021, s. 11) Sosiaalisen median kanavat tarjoavat runsaan määrän taloudellista tietoa, mutta lähteen valintaan on syytä suhtautua kriittisesti (Raijas & Uusitalo, 2012, s. 24).

2.3 Taloudellisen lukutaidon mittaaminen

OECD on ollut edelläkävijä taloudellisissa tutkimuksissa. Vuonna 2002 kansainvälinen yhteistyöfoorumi OECD *International Network on Financial Education*, toisin sanoen INFE, luotiin OECD:ssä talousosaamisen edistämistä varten. INFE:n rooli on paneutua finanssimarkkinoilla oleviin kansalaisiin, iästä huolimatta. Tehtäviin kuuluvat suositusten ja ohjeistusten laatiminen talousosaamisen edistämistä varten. Myös talousosaamisen strategiassa tukeminen kuuluu INFE:n tehtäviin. (Raijas & Brander, 2020, s. 6)

OECD/INFE on kehittänyt taloudellisen lukutaidon mittaamiseen työkalusarjan, joka sisältää kyselylomakkeen lisäksi metodologiset ohjeet haastatteluja varten. Tarkoituksena on kerätä tietoa osallistujien taloudellisesta tietämyksestä, käyttäytymisestä ja asenteista. Lisäksi kyselylomakkeen avulla halutaan kerätä tietoa, joka on vertailukelpoista muiden tutkimusten kanssa. Lomakkeessa käsitellään esimerkiksi oman talouden toimeentuloa ja seurantaa, taloussuunnittelua pidemmällä aikavälillä sekä mahdollisten rahoitustuotteiden valitsemista. (OECD, 2017, s. 13)

OECD:n tarkoituksena on, että heidän kehittämänsä työkalusarja kykenee mittaamaan taloudellisen lukutaidon eri taustoista tai maista riippumatta. Alkuperäinen suunnitelma on ollut, että kyselylomakkeen vastaukset saataisiin joko kasvotusten tai puhelimitse. (Atkinson & Messy, 2012, s. 6) Useat tutkijat pyrkivät käyttämään OECD:n kehittämää kyselyä, mikä mahdollistaa tulosten vertailun kansainvälisellä tasolla. On kuitenkin mahdollista, että kysely toteutetaan laajemmin kuin OECD:n kehittämässä kyselyssä ja kysymykset esitetään eri maissa eri tavoin. (Kalmi & Ruuskanen, 2016, s. 9)

Taloudellista tietämystä koskevien kysymysten tarkoituksena on tutkia osallistujan perustietoa ja laskutaitoa erilaisissa soveltavissa taloudellisissa tilanteissa. Näin saadaan

selville kuluttajan kyky toimia itsenäisesti sekä hänen reagoitokykynsä mahdollisiin taloutta koskeviin tilanteisiin. Mitä korkeampi taloudellinen tietämys osallistujalla on, sitä todennäköisemmin hän osallistuu osakemarkkinoihin ja suunnittelee eläkettä. Lisäksi hänellä on pienempi todennäköisyys hankkia velkaa. (OECD, 2017, s. 15) OECD:n laatima kysely testaa taloudellista tietämystä esittämällä väitteitä muun muassa inflaatiosta, korkotasosta, riskistä ja tuotosta (Kalmi & Ruuskanen, 2016, s. 9). Kysymykset eivät ole monimutkaisia eivätkä vaadi vastaajalta asiantuntemusta aiheesta, mutta ovat silti vaikeusteeltaan vaihtelevia (Atkinson & Messy, 2012, s. 6). On syytä huolehtia, että kysyttäviä kysymyksiä on riittävä määrä, jotta vastaajan perustiedoista saadaan hyvä yleiskuva. Kuitenkin on syytä muistaa, että korkea taloustietämys ei tarkoita sitä, että vastaaja olisi asiantuntija talousasioissa. (Atkinson & Messy, 2012, s. 6, 16)

Taloudellista tietämystä mitataan usein esimerkiksi seuraavilla kysymyksillä:

1. Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötilille, jonka korko on 2 % vuodessa. Kuinka paljon tilillä on viiden vuoden päästä? (Lusardi & Mitchell, 2008, s. 413)
2. Ajatellaan, että korkotaso säästötilille on 1 % vuodessa ja vuosittainen inflaatio on 2 %. Pystyisitkö vuoden jälkeen ostamaan tilin rahoilla enemmän, saman määrän vai vähemmän kuin tänään? (Lusardi & Mitchell, 2008, s. 414)
3. Luottokortillasi on 3000 euroa velkaa. Maksat kuukausittain vähimmäislyhennyksen, 30 euroa. Milloin saat luottokorttivelkasi maksettua pois, jos vuotuinen korko on 12 %? (Lusardi & Tufano, 2015, s. 336)

Myös taloudellisen käyttäytymisen tutkiminen on tärkeää, sillä sitä pidetään kaikista tärkeimpänä taloudellisen lukutaidon osa-alueena. Vaikka kuluttajalla olisi hyvä taloudellinen tietämys, käyttäytymisellä on suuri vaikutus taloudelliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin. Tämän vuoksi OECD:n kysely pyrkii saamaan selville kuluttajan käyttäytymismalleja. (Atkinson & Messy, 2012, s. 7, 23) Esimerkiksi laskujen maksamatta jättäminen tai

holtiton luoton käyttäminen vaikuttaa negatiivisesti taloudelliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin. Taloudellista käyttäytymistä koskevat kysymykset käsittelevät muun muassa harkittujen ostosten tekemistä, laskujen ajallaan maksamista, budjetointia ja säästämistä. (OECD, 2017, s. 27) Taloudellinen käyttäytyminen pitää sisällään myös oman talouden tarkkailemisen. Tämä pitää sisällään esimerkiksi tilitapahtumien tarkkailemisen mahdollisten vilpillisten toimintojen varalta. Talouden tarkkaileminen koskee jokaista kuluttajaa, sillä vain siten voimme pitää säästöämme turvassa, tarkkailla rahan kulutusta ja maksaa laskut ajoissa. (Atkinson & Messy, 2012, s. 24)

OECD/INFE:n määritelmän mukaan asenteet vaikuttavat loppujen lopuksi siihen, millaisen päätöksen kuluttaja tekee, vaikka hänellä olisi tarvittava tieto ja kyky tehdä oikeita päätöksiä. Asenteet, kuten ”elän tätä päivää varten”, vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen, mikä taas puolestaan heikentää taloudellista tilannetta ja hyvinvointia. (OECD, 2017, s. 39) Päinvastoin myös positiivisella asenteella on vaikutusta taloudelliseen käyttäytymiseen. Positiivisen asenteen omaava kuluttaja on todennäköisesti kykeneväisempi säästämään nopealla aikavälillä sekä tekemään pitkän aikavälin budjetointi suunnitelmia. (Atkinson & Messy, 2012, s. 9)

Taloudellista lukutaitoa mitattaessa on syytä tarkastella myös sosiodemografisia tekijöitä ja niiden vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon. Sosiodemografisia tekijöitä ovat muun muassa sukupuoli, ikä, koulutustaso, työasema ja palkka. Palkka itsessään ei vaikuta taloudelliseen tietämykseen, vaan alhainen palkka usein selittää tiettyjä taloudellisia päätöksiä, kuten holtitonta rahankäyttöä. (Atkinson & Messy, 2012, s. 42, 48) Nuoria tutkittaessa on hyvä kysyä esimerkiksi vanhempien koulutustasoa ja työasemaa, sillä nämä tekijät vaikuttavat myös nuorten taloudelliseen lukutaitoon.

2.4 Aiemmat tutkimukset

Taloudellisen lukutaidon tutkimuksia on tehty Suomessa kohtalaisen vähän, mutta kansainvälisesti huomattavasti enemmän. Varsinkin nuoriin kohdistuneita tutkimuksia aiheesta on tehty Suomessa hyvin niukasti. Lisäksi tieteellisiä tutkimuksia

talousosaamisesta on vähän. Toisaalta Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Kanadassa on perehdytty yleisesti ottaen taloudelliseen lukutaitoon kannattavasti ja myös nuorten taloudelliseen lukutaitoon liittyviä tutkimuksia löytyy huomattavasti enemmän. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 11; Raijas ja muut, 2020, s. 8)

Tärkeä osa taloudellista lukutaitoa on taloudellinen käyttäytyminen. Zulaihati ja muut (2020) havaitsivat, että kuluttajat korkealla lukutaidolla pyrkivät säästämään rahaa, vertailemaan hintoja, asettamaan taloudellisia tavoitteita sekä suunnittelemaan budjetteja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Tulokset siis osoittivat, että korkea taloudellinen lukutaito pitää sisällään taloudellisen käyttäytymisen. Myös Henager ja Cude (2019) löysivät hyvän taloudellisen lukutaidon ja pitkän sekä lyhyen aikavälin talouskäyttäytymisen positiivisen yhteyden. He oivalsivat, että korkeakouluun ilmoittautuneilla oli todennäköisemmin pitkän aikavälin taloudellista käyttäytymistä kuin niillä, jotka eivät jatkokouluttautuneet. Lisäksi he huomasivat, että miehet budjetoivat naisia 15 prosenttia vähemmän, mutta ovat sitoutuneempia lyhyen aikavälin talouskäyttäytymiseen.

Osa taloudellista käyttäytymistä on sijoittaminen. Chun ja muiden (2017) tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuluttajat korkealla taloudellisella lukutaidolla sijoittavat todennäköisemmin rahastoihin ja ovat myös varovaisempia suorien sijoitusten suhteen. Lisäksi he saavat todennäköisimmin sijoituksistaan positiivista tuottoa. Sen sijaan liian itsevarmat kuluttajat sijoittavat todennäköisemmin vain osakkeisiin, eivätkä hajauta sijoituksiinsa erilaisiin rahastoihin. Calcagno ja Monticone (2015) huomasivat, että hyvän taloudellisen lukutaidon omaavat kuluttajat neuvottelevat suuremmalla todennäköisyydellä pankin tai rahoitusneuvojan kanssa ennen sijoituspäätöstä. Tämä tarkoittaa, että eniten sijoitusneuvoa tarvitsevat kuluttajat hakevat apua harvemmin. Samaan aikaan hyvä taloudellinen lukutaito vähentää todennäköisyyttä sijoittaa itsenäisesti.

Huolimatta siitä, että taloudellinen lukutaito on tärkeä taito, Lusardi ja Mitchell (2011) huomasivat taloudellisen lukutaidon olevan yleisesti ottaen alhainen ympäri maailmaa. Myös naisten taloudellinen tietämys oli heikommalla tasolla kuin miesten. Monet

työssäkäyvät eivät olleet suunnitelleet mahdollista eläkettään, mikä heijastuu heidän taloudelliseen lukutaitoonsa. Tiedettävästi korkean taloudellisen lukutaidon omaavat kuluttajat suunnittelevat mahdollista eläkettään todennäköisemmin kuin kuluttajat heikolla taloudellisella lukutaidolla. Tämän vuoksi Lusardi ja Mitchell (2014) totesivat tutkimuksessaan, että poliittisilla päättäjillä ja analyytikoilla on paljon tehtävää ennen kuin kansalaisten taloudellinen tietämys paranee kustannustehokkailla tavoilla. Lisäksi he mainitsivat, että on tärkeää kerätä tietoa oppilaiden lisäksi myös opettajista, koulutusohjelmista ja materiaaleista, jos halutaan mitata talousopetuksen vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon.

Taloudellisen lukutaidon edistämiseksi on syytä selvittää, ketkä ovat mahdollista riskiryhmää. Stolperin ja Walterin (2017) tutkimus osoitti, että vanhuksilla, nuorilla, vähän koulutetuilla ja pienituloisilla henkilöillä on kaikista alhaisin taloudellinen lukutaito. Toisin sanoen heillä on suurin riski tehdä taloudellisia virheitä. Taloudelliset virheet pitävät sisällään esimerkiksi pikavipit, jotka ovat tunnetusti suuri taloudellinen riski. Autio ja muut (2009) huomasivat tutkimuksessaan, että 18–23-vuotiaat käyttävät pikavippejä muita ikäryhmiä enemmän. Lisäksi taloudellisista ongelmista kärsivät ottivat pikavippejä muita helpommin, vaikka apu on lyhytaikainen. Nuoret käyttävät pikavippejä pääasiassa nautinnollisiin tarkoituksiin, eivätkä välttämättömyyksiin kuten laskujen maksamiseen tai ruuan hankkimiseen. Lusardi ja Tufano (2015) ovat tutkineet taloudellisen lukutaidon ja velan yhteyttä. He huomasivat, että velan peruskäsitteet ymmärtävät kuluttajat maksavat suurimmalla todennäköisyydellä luottokorttinsa velan kokonaan pois. Tutkimuksen mukaan naiset, iästä huolimatta, omistavat huomattavasti heikomman velkalukutaidon kuin miehet. Taloudellinen lukutaito heijastuu kuluttajan taloudellisiin valintoihin, minkä vuoksi heikomman taloudellisen lukutaidon omaavat kuluttajat tekevät kalliimpia ostopäätöksiä.

Useat eri tutkijat ovat tutkineet taloudellisen lukutaidon ja sukupuolen välistä yhteyttä. Varcoen ja muiden (2005) tutkimus osoitti, että teini-ikäiset naiset puhuvat raha-asioista kotona miehiä enemmän. Miehillä oli kuitenkin naisia enemmän tietoa annettujen

oppimateriaalien jälkeen. Tämä voi tarkoittaa, että naiset hakevat tiedon talousasioihin kotoa, kun taas miehet muualta. Tinghög ja muut (2021) saivat selville, että stereotypian uhalla on mahdollisesti vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon sukupuolien välillä. Tutkimuksen mukaan stereotypian uhalla tarkoitetaan ihmisten ennakkoluuloja sukupuolesta ja mahdollisesta rahoituksesta, jotka vaikuttavat negatiivisesti naisten suorituskyykyyn. Tämä siis selittää, miksi naisten taloudellinen lukutaito on miehiä alhaisempi. Tulosten mukaan stereotypian uhka voi näkyä myös koulutus- ja työvalinnoissa.

Toisaalta Amagir ja muut (2018) huomasivat, että tehokas talouskasvatus toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa voi vähentää sukupuolten välisiä eroja taloudellisessa lukutaidossa. Tämän vuoksi talouskasvatusta on tärkeä jatkaa peruskoulun jälkeen myöhemmissä tutkinnoissa, kuten toisen asteen tutkinnoissa ja korkeakouluissa. Jatkuva oppiminen edesauttaa taloudellista lukutaitoa. Myös Lusardin ja muiden (2010) suorittaman tutkimuksen tulokset osoittivat, että taloudelliseen opetukseen on syytä panostaa ennen kuin taloudellisten päätösten teko alkaa, minkä vuoksi toisen asteen oppilaitokset ovat tärkeä keskittymisalue. Lisäksi vanhempien huomioiminen ja heidän taloustaitojen hiominen on tehokas tapa parantaa nuorten taloudellista lukutaitoa.

On tärkeää tutkia myös talousopetuksen vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon. Mandell ja Klein (2009) havaitsivat, että lukioiden talousopetus ei juurikaan paranna taloudellista päätöksentekokykyä pitkällä aikatahtimella. Sen sijaan he ehdottivat muutoksia opetusmenetelmiin ja suosittelivat jatkotutkimuksia paremman opetusmenetelmän löytämiseksi. Lisäksi he toteavat, että talousopetusta tulisi keskittää entistä enemmän sille ajankohdalle, kun opiskelija lähestyy täysi-ikäisyyttä. Tällöin opetus olisi merkityksellisempää, ajankohtaisempaa ja mahdollisesti mielenkiintoisempaa opiskelijalle. Myös Xiao ja Porto (2017) ovat tutkineet talousopetuksen vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon. He totesivat tutkimuksessaan, että talousopetusta voitaisiin parantaa siten, että varsinaisen tiedon hankkiminen olisi helpompaa. Koulutusten oppimateriaalien tulisi sopia kuluttajan sen hetkisen elämänvaiheeseen, jotta päätöksenteko kyseisessä elämäntilanteessa olisi helpompaa. Vastaavasti Walstad ja muut (2010) ovat tutkimuksessaan

todenneet, että talousopetusta tarjotessa on syytä huomioida, että nuorten ja aikuisten talousopetusten ei pidä olla samanlaisia. Tämä selittyy sillä, että aikuisille tarjottu talousopetus pyrkii antamaan tukea ja neuvoa ongelman ratkaisussa tai tietyssä päätöksessä, kun taas nuorten talousopetuksen tarkoitus on luoda perusta talousasioille.

Taloudellisen lukutaidon vaikutus heijastuu myös työelämässä. Taft ja muut (2013) mainitsevat aiempien tutkimusten osoittaneen, että taloudelliset huolenaiheet voivat aiheuttaa työelämässä tuottavuuden häviämistä, laadun, määrän ja tehokkuuden heikkenemistä sekä tapaturmien ja poissaolojen lisääntymistä. Pahimmassa tapauksessa taloudelliset huolenaiheet voivat aiheuttaa työpaikan menettämisen. Myös Kamakia ja muut (2017) painottavat henkilökohtaisen taloustiedon edistämisen parantavan työntekijöiden taloudellista hyvinvointia.

Taloustieteen professori Kalmi on tutkinut suomalaisten taloudellista lukutaitoa useiden vuosien ajan. Kalmin (2017) tutkimus osoitti, että ennen kokeilua nuorten naisten taloudellinen lukutaito oli nuoria miehiä heikompa, mutta kokeilujakson aikana naisten taloudellinen lukutaito parani ja sukupuolten välinen ero hävisi. Lisäksi tulokset osoittivat, että 15-vuotiaat nuoret eivät täysin ymmärrä säästämisen vaikuttamista heidän elämänsä, sillä suurin osa asuu vanhempiensa luona. Kalmi on tutkinut myös eri talousopetus keinojen vaikutusta taloudelliseen lukutaitoon. Kalmin (2018) tutkimus keskittyi virtuaalisen oppimisympäristön, Yrityskylän, kokeiluun, jonka kohderyhmänä oli ala-asteen kuudesluokkalaisten. Tutkimus osoitti, että kokeilun jälkeen nuorten kiinnostus talousasioita kohtaan kasvoi ja jopa 90 prosentin taloudellinen tietämys kasvoi. Täten voidaan todeta, että erilaiset oppimismateriaalit edesauttoivat lasten ja nuorten taloudellista lukutaitoa ainakin tässä tapauksessa. Lisäksi Kalmi ja Rahko (2019) tutkivat taluspelien vaikutusta nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Tulokset osoittivat, että oppilaat oppivat paremmin taluspelien avulla taloudellista tietämystä kuin tavallisella kouluopetuksella. Tämän ohella huomattiin, että pelien avulla nuoret kokevat opiskelun hauskemaksi ja käytännöllisemmäksi, mikä vaikuttaa positiivisesti tuloksiin. On siis syytä pohtia,

pitäisikö koulujen tarjoamaa talousopetusta muuttaa enemmän nuoria kiinnostavammaksi.

3 Nuoret ja taloudellinen lukutaito

Tässä luvussa käsitellään tutkimusryhmän eli nuorten taloudelliseen lukutaitoon vaikuttavia tekijöitä. Nuorten taloudellisen lukutaidon edistäminen ei ole yksinkertainen tehtävä, minkä vuoksi luvussa perehdytään mahdollisiin haasteisiin. Oppilaitosten rooli nuorten taloudellisen lukutaidon edistämässä on valtava, minkä vuoksi sitä käsitellään omassa kappaleessa. Lisäksi luvussa esitellään erilaiset lähestymistavat taloudellisen lukutaidon edistämiseksi mukaan lukien tutkimuksessa käytettävä lähestymistapa ROI-sovellus.

3.1 Vaikuttavat tekijät

Jo alle 15-vuotiaat nuoret ovat kelvollisia maksamaan omia ostoksiaan pankkikortilla, jos heidän huoltajansa on antanut suostumuksensa maksukorttiin. Täytettyään 15 vuotta nuoret ovat kykeneväisiä tekemään erilaisia sopimuksia ja kantamaan rikosoikeudellisen vastuun teoistaan. 17-vuotiailla nuorilla on oikeus saada opintotukea, joten mahdollisuus rahankäyttöön lisääntyy. Sen sijaan 18-vuotiaat nuoret ovat lain silmissä täysi-ikäisiä aikuisia, joiden vastuu ja oikeudet ovat lisääntyneet. On syytä huomioida, että 15–20-vuotiailla nuorilla elämäntilanteet voivat olla hyvinkin erilaiset. Osa nuorista asuu vanhempiensa luona, kun taas toiset ovat jo itsenäistyneet ja asuvat yksin. Yhteistä kaikilla nuorilla on kuitenkin se, että jokainen heistä joutuu tekemään elämässään päätöksiä, jotka ovat taloudellisesti merkittäviä. Sen vuoksi on tärkeää pitää huolta siitä, että nuorilla on tarvittavat valmiudet tehdä oikeita päätöksiä. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 5)

Vanhemmat ovat ensimmäinen ja tärkein nuoreen vaikuttava tekijä. Vanhempien kannustus ja ohjaus oppimaan rahasta, säästämisestä ja muista tärkeistä talousasioista ohjaavat nuorten kiinnostusta raha-asioita kohtaan. (Grohmann ja muut, 2015, s. 122) Toisin sanoen koska vanhempien taloudellisella käyttäytymisellä on suuri vaikutus nuorten taloudelliseen lukutaitoon, on syytä huolehtia, että vanhempien taloustaidot ovat ajan tasalla. Vanhempien taloudellinen käyttäytyminen luo perustan nuoren käsitykseen

talousasioista, joten kehittämällä vanhempien talousosaamista kehitetään samalla myös nuorten. Jos nuorten talousosaamisella ei ole vahvaa perustaa, lähellä itsenäistymistä he tarvitsevat taitojen ja tietojen saamisen lisäksi tukea eri tahoilta, sillä heille itsenäinen toiminta taloudellisessa ympäristössä voi olla varsin vierasta. (Raijas & Uusitalo, 2012 s. 10, 69; Peura-Kapanen, 2012, s. 15) Nuorten tukeminen jo ennen täysi-ikäisyyttä on tärkeää, sillä kansainvälisissä vertailuissa on tullut esiin, että suomalaiset nuoret itsenäistyvät hyvin aikaisin verrattuna muihin maihin (Raijas ja muut, 2020, s. 14).

Useat eri tutkimukset ovat osoittaneet, että erilaisilla sosioekonomisilla tekijöillä on vaikutusta nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Nämä sosioekonomiset tekijät pitävät sisällään esimerkiksi vanhempien koulutustaustan ja ammatin sekä perheen varallisuuden. Vuoden 2018 PISA:n tutkimuksen mukaan suomalaisten nuoret vastasivat vanhempien vaikuttavan heidän talousosaamiseensa jopa 97 prosenttia. (Laine ja muut, 2020, s. 36, 50) Eri tahot, jotka tukevat nuorten taloudellista lukutaitoa ovat vanhempien lisäksi muun muassa valtio ja kunnat, viranomaiset, pankit ja vakuutusyhtiöt, oppilaitokset, media sekä yhdistykset ja järjestöt (Peura-Kapanen, 2012, s. 9).

Viranomaisille ja julkisille toimijoille nuorten taloudellinen lukutaito on tärkeä asia, sillä huono taloudellinen lukutaito aiheuttaa kustannuksia koko yhteiskunnalle. Tämän vuoksi Kuluttajavirasto, Taloudenhallinnan neuvottelukunta, Finanssivalvonta ja Suomen Pankki ovat osallisina nuorten taloudellisen lukutaidon vahvistamisessa. Viranomaisten ja julkisten toimijoiden tärkeänä roolina on tuoda tieto ja neuvonta näkyviin, sillä nuoret luottavat heihin. Tiedon ja työkalujen on tärkeä tulla juuri sellaiselta taholta, johon ihmiset luottavat, ja johon ei sisälly kaupallisia vaikutuksia. Tästä huolimatta nuoret ovat ilmaisseet olevansa tyytymättömiä tiedon saamiseen. Monet nuoret saavat erilaisia tukia, esimerkiksi Kelalta ja sosiaaliviranomaisilta, mutta eivät saa samalla tietoa raha-asioiden hoitamisesta. Tähän nuoret ovat toivoneet muutosta. (Peura-Kapanen, 2012, s. 11; Raijas & Brander, 2020, s. 7)

Pankkien ja vakuutusyhtiöiden rooli nuorten taloudellisen lukutaidon tukemisessa on merkittävä, sillä ilman tarvittavia tietoja ja taitoja finanssituotteisiin liittyvät riskit lisääntyvät. On tärkeää, että annettava tieto finanssituotteista käsittelee nuorten sen hetkistä elämäntilannetta, kuten esimerkiksi asunnon hankkimista ja opintolainan tai luottokortin hakemista. Lisäksi annettava tieto on esitettävä tarpeeksi selkeästi, jotta nuori kykenee ymmärtämään hänelle annettavan tiedon. Sopimusehdot ovat hyvä esimerkki siitä, joiden ymmärtäminen tuottaa nuorille hankaluuksia. Taloudenhallinta ei ole helppoa, vaan siihen liittyy erilaisia velvollisuuksia, joita finanssiyritysten on hyvä korostaa. Nuorille on myös tehtävä selväksi, mitä riskejä finanssituotteisiin liittyy ja mitkä niiden mahdolliset kustannukset ovat. (Peura-Kapanen, 2012, s. 12–13)

Yhdistysten ja järjestöjen osallisuus nuorten taloudelliseen lukutaitoon pitää sisällään erilaiset hankkeet, joiden tehtävänä on tukea nuorten taloudellisen lukutaidon kehittymistä. Nämä hankkeet toteutetaan pääasiallisesti yhteistyönä. Esimerkiksi peer-to-peer-toiminnassa talousasioita nuorille kertovat heidän ikätoverinsa, jotta oppimiseen ja käyttäytymiseen vaikuttavat muiden ikätovereidensä kokemukset. Järjestöt myös ylläpitävät erilaisia internet-sivustoja, joissa nuoret saavat keskustelu-, tuki- ja ohjauspalveluita. (Peura-Kapanen, 2012, s. 14)

Oppilaitosten merkitys nuorten taloudelliseen lukutaitoon on merkittävä, jos nuorten vanhempien taloudellinen lukutaito on heikko. Vaikka nuorten asenteiden muuttaminen ei ole helppoa, koulut tavoittavat koko ikäryhmän, jonka vuoksi siihen panostaminen on tärkeää. Olennaista koulujen talousopetuksessa on kiinnittää huomiota nuorten kiinnostuksen kohteisiin sekä heidän senhetkiseen elämäntilanteeseensa. Erityisen tärkeää on, ettei talousopetus lopu peruskoulussa, vaan jatkuu sen jälkeen myös lukiossa, ammattikouluissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. (Raijas & Uusitalo, 2012, s. 46, 57, 68)

On syytä muistaa, että 94 prosenttia nuorista jatkaa koulua peruskoulun jälkeen. Tämä tarkoittaa, että jatkuva talousopetus on suurelle osalle nuorista mahdollista, sillä nuoret ovat helposti tavoitettavissa. (Suomen Pankki, 2018, s. 12)

Yleisesti ottaen nuorten tulot ovat pienet, mutta silti heidän menonsa ovat merkittävät. Aikuistuvalla nuorella työttömyys, opintotuki ja mahdollinen opintolaina sekä perhesuhteet voivat aiheuttaa ongelmia, joiden vaikutus heijastuu myös kulutuskäyttäytymiseen. (Lehtinen & Peura-Kapanen, 2005, s. 107) Nuorten rahankäyttö kertoo paljon heidän vastuunotostansa raha-asioissa sekä valmiudesta tehdä raha-asioihin liittyviä päätöksiä (Laine ja muut, 2020, s. 76). Nuorten rahat kuluvat useimmiten vaatteisiin, makeisiin, ravintoloihin tai kahviloihin sekä päihteisiin. Nuorille on tyypillistä hakea omaa identiteettiänsä, elämäntyyliänsä ja asemaansa kuluttamalla rahaa, mutta harva nuori on valmis kantamaan vastuuta omista kulutuspäätöksistään. Nuoret ottavat riskejä taloudellisessa käyttäytymisessä erilaisilla kokeiluilla. Vaikka suurin osa nuorista on tottunut rahan käyttämiseen, on syytä muistaa, että työelämään siirtyminen on nuorille suuri muutos, sillä oman rahatalouden perustamisen jälkeen vastuu rahan käytöstä lisääntyy. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 7, 9)

Nuorten taloudellisen käyttäytymisen muuttaminen ei ole helppoa. On tärkeä tuntee ikäryhmä hyvin, jotta tiedetään, mikä on paras lähestymistapa. Positiivisten esimerkkien lisäksi tehokas tapa käyttäytymismallien muuttamiseen on kertoa negatiivisia tapahtumia. Myös kannustimet ja suostuttelut ovat usein toimiva keino nuorten kohdalla, kun halutaan luoda uusia käyttäytymismalleja. (Peura-Kapanen, 2012, s. 8) Nuorten taloudellisen lukutaidon edistämistä varten on syytä kiinnittää huomiota pariin asiaan. On tärkeää, että nuoret tietävät mistä hakea apua tai tietoa päätöksentekoon. Ongelmatilanteen tullessa nuorilla täytyy olla tieto, mistä he saavat neuvoa ongelman ratkaisuun. Lisäksi nuorille on syytä tehdä selväksi huonon taloudellisen käyttäytymisen seuraukset, sillä vaikutukset voivat olla pitkäaikaisia. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 36)

3.2 Mahdolliset haasteet

Tänä päivänä kuluttajakäyttäytyminen on siirtymässä entistä enemmän digitaalisuuteen, minkä vuoksi kuluttajalta vaaditaan uudenlaista talousosaamista (Raijas ja muut, 2020, s. 14). Kuluttajan tulee olla perillä uusista maksutavoista ja rahoitustuotteista sekä kyetä valitsemaan niistä itselleen sopivimmat vaihtoehdot tiedostamalla vaihtoehtoihin

liittyvät riskit. Varsinkin nuorilla valintaa varjostaa usein sosiaalinen paine ja päätöksiä tehdään, vaikka nuori ei välttämättä edes ymmärrä esimerkiksi lupien ja oikeuksien sisältöä. (Suomen Pankki, 2018, s. 14)

Finanssialan jatkuva kehitys, teknologian ja median vaikutukset sekä vastuunottamisen tärkeys taloudellisissa päätöksissä voivat tuntua haastavilta nuorille, jotka ovat siirtymässä kohti itsenäisyyttä. Erilaiset finanssituotteet ja -palvelut ovat usein monimutkaisia ja niihin liittyy erilaisia sopimuksia, joita voi olla hankala ymmärtää. Nuorten taloudellisia päätöksiä heijastavat usein tietämättömyys, kokemattomuus ja asenteet. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 7, 9, 14) Finanssialan kehityksen myötä on kuitenkin tärkeää päivittää jo olemassa olevia taitoja, jotta taidot pysyvät ajan tasalla muutosten myötä (Raijas ja muut, 2020, s. 5). Taitojen päivitystä suositellaan jatkettavaksi myös täysikäiseksi tulon jälkeen (Suomen Pankki, 2018, s. 8).

Teknologian kehitys ei ole ainoastaan positiivinen asia, sillä digitalisaatio pitää sisällään suuria riskejä varsinkin tietämättömille. Petokset ja väärinkäytökset ovat yleistyneet, minkä vuoksi maksuvälineistä ja pankkitunnuksista huolehtiminen on entistä tärkeämpää. Tämän vuoksi jokaisen on syytä huolehtia omien tietojensa hallitsemisesta ja siitä, mitä tietoja itsestään antaa missäkin tilanteessa. Näissäkin tilanteissa on syytä pohtia tilanteeseen liittyviä riskejä ennen päätöksentekoa. (Suomen Pankki, 2018, s. 54) Tänä päivänä myös mainontaa ja markkinointia on joka puolella, joten myös riskit huonoon rahan käyttöön kasvavat. Näiden houkutusten alaisena nuoret saattavat tehdä ostopäätöksiä, joihin heillä ei todellisuudessa olisi varaa. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 10–11) Kuluttajien on tärkeää muistaa, että nuorena tehdyt taloudelliset virheet voivat olla kalliita (Lusardi ja muut, 2010, s. 359).

Tietämättömyytensä takia nuorilla on suuri riski tehdä huonoja tai väriä taloudellisia valintoja. Sijoitusmarkkinoilla on tärkeä tuntee sijoitustuotteensa ja jos niitä ei tunne, riski kasvaa entistä enemmän. Harvalla nuorella on kokemusta finanssituotteiden valinnasta, mikä auttaisi heitä valitsemaan oikean tuotteen tai palvelun juuri heidän

tarpeisiinsa. Tämän vuoksi on tärkeää, että nuorten talousopetukseen sisältyy tietoa finanssituotteista, niiden valinnasta sekä mahdollisista kustannuksista. Lisäksi nuoret ovat aikuisia alttiimpia ottamaan velkaa, sillä heillä voi olla puutteita velkaan liittyvissä tiedoissa. (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 14, 32)

Vaikka markkinoille kehitetään jatkuvasti erilaisia välineitä, joilla kuluttaja voi perehtyä talouden haltuunottoon, vaativat ne kuluttajalta kiinnostusta ja taloudellista lukutaitoa toimiakseen parhaalla tavalla. Moni kuluttaja tekee päätöksiä mielihyvän tai tunteiden perusteella, vaikka tietäisi sen olevan huonompi vaihtoehto. On syytä muistaa, että hyvä taloudellinen lukutaito ei tarkoita sitä, että kuluttaja tekisi aina taloudellisesti oikeita tai järkeviä päätöksiä. Esimerkiksi moni pikavippikierteeseen joutunut nuori on tehnyt päätöksiä kärsimättömyyden tai sosiaalisen paineen takia, eikä välttämättä tietämättömyyden takia. (Suomen Pankki, 2018, s. 8, 19) Myös itsetunnolla on iso vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen. Henagerin ja Cuden (2019) tutkimus osoittaa, että itseluottamus omiin tietoihin ja kykyihin lisää positiivista talouskäyttäytymistä varsinkin nuorilla, joilla ei ole korkeakoulututkintoa.

Taloudellisen lukutaidon parantaminen ei ole helppoa, sillä tärkein vaikuttava tekijä kumpuaa lapsuudesta. Taloudellinen lukutaito voi olla hyvinkin juurtunut persoonallisuuteen, minkä vuoksi sen muuttaminen voi olla hankalaa. (Grohmann ja muut, 2015, s. 131) Nuoret eivät välttämättä edes ymmärrä tekojensa seurauksia, sillä nuorten ylikuluttaminen koituu usein vanhempien kustannettavaksi (Majamaa & Rantala, 2017, s. 19). Vuonna 2013 15–17-vuotiailla nuorilla oli yhteensä 283 200 euroa ulosotossa, 1033 henkilön ulosotossa olevat summat yhteen laskettuna. Esimerkiksi liikenneriikkomukset ovat yleinen 15–17-vuotiaiden nuorten ongelma. Suurin osa kyseisen ikäryhmän ulosottoon siirtyneistä sakoista liittyvät mopoiluun. (Rantala ja muut, 2015, s. 47–48)

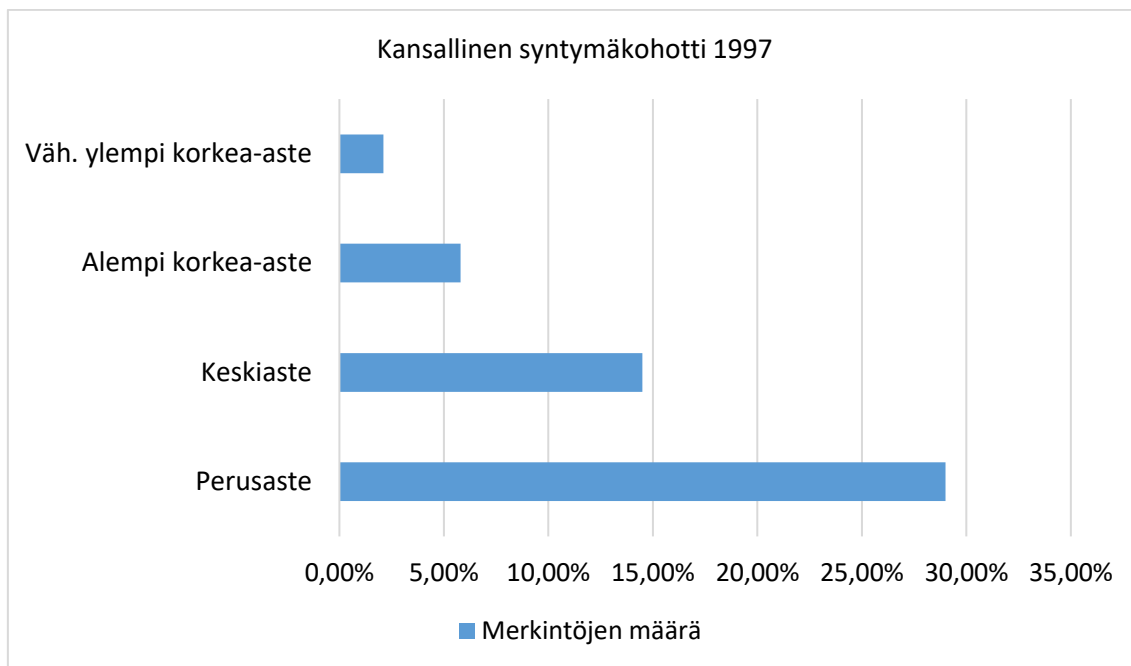
Kuten on jo aiemmin mainittu, 18-vuotias nuori on lain silmissä täysi-ikäinen aikuinen. Nuorille voi tuntua vaikealta valmistautua täysi-ikäisyyden mukana tuleviin vastuisiin ja mahdollisuuksiin. Tämä tarkoittaa, että myös kulutusmahdollisuudet lisääntyvät, jonka

seurauksena mahdollisuudet velkaongelmiin kasvavat. Moni täysi-ikäinen kiirehtii muuttamaan omaan kotiin, vaikka itse asiassa yksinasuvilla velkaongelmien todennäköisyys kasvaa verrattuna vanhempien luona asuviin. (Majamaa & Rantala, 2017, s. 19, 26)

Majamaa ja Rantala (2017, s. 27) huomasivat, että vanhempien taloudellisella avulla on yhteys nuorten velkaongelmiin. Heidän tutkimuksensa tulokset osoittivat, että velkaongelmaiset nuoret saivat taloudellista apua vanhemmiltaan muita enemmän. Tilanteita, jossa taloudellista apua saatiin, olivat esimerkiksi muutto omaan kotiin, sairastuminen, työttömäksi jääminen tai varusmiespalvelus. Apua saatiin siis erilaisissa elämänmuutos-tilanteissa.

Lehtisen ja Peura-Kapasen (2005) tutkimus selvitti, että maksuongelmista kärsiville nuorille ei ole ollut selvää, kuinka toimia mahdollisissa talousongelmatilanteissa ennen kuin velka on kasvanut. Lisäksi heillä ei välttämättä ole ollut tarvittavaa ymmärrystä tiedostaa, että heidän tekemänsä sopimus on luottosopimus ja vastuu velasta kuuluu heille. Ongelman syntyessä nuoret ovat olleet tietämättömiä mistä hakea apua. Majamaa ja muut (2017, s. 677–678) huomauttavat, että pikavippiä ottaessa kaikki eivät ymmärrä, kuinka vaikeaa velan takaisinmaksu voi pahimmillaan olla. Jos kuluttaja on kykenemätön maksamaan velkaansa takaisin, velka siirtyy ulosottoon. Tämä ei kuitenkaan tapahdu välittömästi. Maksuhäiriömerkinnän kuluttaja saa joko ulosoton tai käräjäoikeuden kautta. Lisäksi keskivertoa suurempi riski joutua ulosoton asiakkaiksi on nuorilla, jotka ovat suorittaneet vain peruskoulun tai muuttaneet aikaisin pois vanhempiensa luota.

Hiilamo ja muut (2021, s. 22) osoittivat vanhempien koulutustasolla olevan yhteyttä nuorten maksuhäiriömerkintöihin. Vanhempien koulutustasoa tutkittaessa huomattiin, että maksuhäiriömerkinnät olivat harvinaisia nuorilla, joiden vanhempi on käynyt korkeakoulututkinnon (kts kuvio 2). Ylemmän ja alemman korkea-asteen yhteenlaskettuna osuus oli ainoastaan 7,9 prosenttia. Sen sijaan nuorilla, joiden vanhempi oli käynyt vain peruskoulun, osuus oli jopa 29 prosenttia.

Kuvio 2. Vanhempien korkein koulutus ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020 (mukaillen Hillamo ja muut, 2021, s. 22).

Oppilaitokset ovat tärkeässä roolissa nuorten taloudellisen lukutaidon lisäämisessä. Suomessa toisen asteen koulutukseen osallistuvien määrä on korkea, jopa 95 prosenttia nuorista valitsee toisen asteen koulutuksen peruskoulun jälkeen. Heistä 55 prosenttia suuntaa lukioon ja 45 prosenttia ammattikouluun. Vaikka osuudet ovat suuria OECD maihin verrattuna, kaikki eivät kuitenkaan valmistu. Jopa neljäsosa suomalaisista ei valmistu edes kahden vuoden sisällä arvioidusta valmistumisajankohdasta. Vuonna 2018 luotu rahoitusmalli pyrkii korjaamaan tätä ongelmaa. Mallin tarkoituksena on laskea koulun keskeyttämisen määrää sekä tehdä opiskelijälähtöisempi järjestelmä. (Kups ja muut, 2019, s. 15)

Kups ja muut (2019) ehdottivat, että oppivelvollisuus tulisi nostaa 18-vuoteen, sillä se on hyvä keino lisätä koulutukseen osallistuvien määrää. Valtioneuvosto antoi syksyllä 2020 eduskunnalle hallituksen esityksen, jossa oppivelvollisuusiikää nostetaan 18-vuoteen. Tasavallan presidentti hyväksyi lain joulukuussa 2020. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2021 oppivelvollisuus nousi 18 ikävuoteen. Oppivelvollisuus päättyy joko nuoren täytettyä 18 vuotta tai hänen valmistuttuaan toisen asteen tutkinnosta. (Opetus- ja

kulttuuriministeriö, n.d.) Tällä toivotaan olevan positiivinen vaikutus nuorten taloudelliseen lukutaitoon, kunhan oppilaitosten talousopetukseen panostetaan.

Haasteita lisää myös se, että alhaisen taloudellisen lukutaidon omaaville nuorilla on riski jäädä työttömiksi. Koulusta työelämään siirtyminen voi olla hyvin hankalaa, varsinkin jos osaamisen taso on alhainen. Tänä päivänä korkeakouluihin pääseminen on vaikeaa, kun taas avoimista työpaikoista suurin osa vaatii korkeaa osaamistasoa. Jopa 67 prosenttia suomalaisista korkeakouluhakijoista hylätään, kun vastaava keskiarvo OECD:n maissa on vain 30 prosenttia. Myös suomalaisten korkeakoulujen oppilaiden keskimääräinen ikä, jolloin he pääsevät sisään, on kaikista OECD:n maista korkein. Tämän vuoksi sisäänpääsymenetelmää on päätetty muuttaa. (Kups ja muut, 2019, s. 14–16)

Voidaan siis todeta, että nuorten taloudellisen lukutaidon parantamisessa riittää haasteita, vaikka joitakin toimenpiteitä on jo tehty. Peura-Kapanen ja Lehtinen (2011) ovat tiivistäneet eri toimijoiden mahdolliset haasteet. Opetusalan ja muiden viranomaisten haasteiksi he ovat maininneet ajan tasalla pysymisen, kokonaisuuden havainnollistamisen, opettajien motivoimisen sekä pääsemisen osaksi nuorten elämää. Julkisen sektorin toimijoiden haasteita ovat lähestyttävyyys, tiedon liittäminen osaksi kokonaisuutta ja opettajien kiinnostuksen lisääminen. Järjestöt ja säätiöt saattavat ponnistella nuorten ja opettajien saavutettavuuden sekä sosiaalisen median hyödyntämisen kanssa. Lopuksi he huomauttavat finanssialan haasteina olevan palveluiden, tuotteiden ja tapojen jatkuva kehittäminen sekä talouskasvatuksen ja markkinoinnin välisen rajan luominen.

3.3 Talousopetus oppilaitoksissa

Useat nuoret saavat perustan talousasioille omilta vanhemmiltaan tai mahdollisesti myös kavereiltaan. Tämä ei ole kuitenkaan kaikille mahdollista, jonka vuoksi oppilaitoksissa annettavan talousopetuksen rooli on äärimmäisen tärkeä. Aiempien tutkimusten mukaan nuoret, jotka eivät ole saaneet kotona perustaa talousasioille, tietävät 16 prosenttia ikätovereitaan vähemmän muun muassa riskien hajauttamisesta. (Lusardi ja muut, 2010, s. 376) Näin ollen oppilaitosten talousopetukseen on panostettava.

Suomen koulutusjärjestelmän on tunnustettu olevan yksi OECD:n jäsenmaiden parhaista koulutusjärjestelmistä, ja lisäksi Suomen järjestelmän on keuhettu olevan yksi eniten nuoria tukevista (Kups ja muut, 2019, s. 10). Tästä huolimatta koulujen tarjoama talousopetus on ollut puheenaiheena viime vuosien ajan. Usein nämä keskustelut antavat mielikuvan, että kouluissa ei opeteta oppilaille oman talouden hallintaa. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. (Kalmi ja muut, 2019, s. 607) Kouluissa talousopetus on sisällytetty yhteiskuntaoppiin, mutta joitakin poikkeuksia löytyy esimerkiksi kotitaloudesta ja matematiikasta. Viime vuosina talousopetuksen aloitusta on aikaistettu, ja sitä on laajennettu myös alakouluihin vuodesta 2016 alkaen. Tämä tarkoittaa, että jo neljäsluokkalaisille on aloitettu opettamaan talousasioita. Lisäksi koulut ovat alkaneet tehdä yhteistyötä eri ulkopuolisten tahojen kanssa, joista on hyvänä esimerkkinä Talous ja nuoret TAT:in kehittämä Yrityskylä, jota toteutetaan sekä ala- että yläkouluissa. Keskustelua kuitenkin herättää edelleen se, onko talousopetus sisällytettynä yhteiskuntaoppiin riittävä, vai pitäisikö sille olla jopa oma oppiaineensa. On syytä myös muistaa, että useat nuoret ovat ilmaisseet olevansa tyytymättömiä saamansa talousopetuksen määrään. (Raijas ja muut, 2020, s. 19–21)

Oppilaitoksissa tarjottavan talousopetuksen haasteena on ajanpuute. Koulut tarjoavat monia erilaisia elämässä ja koulutuksessa tarvittavia taitoja, jonka vuoksi talousopetukselle ei tunnu jäävän tilaa. Monet opettajat ovat kertoneet olevansa tyytymättömiä tarjolla oleviin opetusvälineisiin ja materiaaleihin. Lisäksi uuden opetussuunnitelman myötä talousopetus on alkanut viime vuosina jo ala-asteella, mikä on tuottanut hankaluuksia opettajille. Usean opettajan opintoihin ei ole sisältynyt talousopetusta, joten heillä on puutteelliset valmiudet. Tämän vuoksi opettajien tukeminen ja kouluttaminen asian tiimoilta on äärimmäisen tärkeää. (Suomen Pankki, 2018, s. 6, 27) On siis syytä pohtia, tulisiko taloustieteen opintoja painottaa enemmän yhteiskuntaopin opettajien opinnoissa (Kalmi ja muut, 2019, s. 615).

Useilla eri tahoilla on huomioitu opettajien tukeminen ja kouluttaminen. Taloustiedon täydennyskoulutuksia tarjotaan Talous tutuksi -konsortion puolesta. Tähän kuuluvat

Finanssiala, Historian ja yhteiskuntaopettajien liitto, Opetushallitus, Pörssisäätiö, Suomen Pankki sekä Talous ja Nuoret TAT. Koulutukset toteutetaan säännöllisesti aineenopettajille ja niiden kesto on yksi työpäivä. Myös Vaasan yliopisto ja Laurea-ammattikorkeakoulu tarjoavat luokanopettajille yhteisen täydennyskoulutuksen, jonka nimi on Oma talous. Huolimatta koulutuksen tärkeydestä, tarjottavat täydennyskoulutukset ovat vapaaehtoisia. (Kalmi ja muut, 2019, s. 613) Tukemisen ja kouluttamisen lisäksi on syytä huolehtia myös opettajien motivoimisesta (Raijas & Brander, 2020, s. 7).

Alakoulujen lisäksi myös lukioiden opetussuunnitelmaa on uudistettu vuonna 2016, minkä seurauksena yhteiskuntaopin määrää on lisätty yhdellä pakollisella lisäkurssilla. Tämän tarkoituksena on lisätä talousopetusta. Yhteiskuntaoppi pitää sisällään opetusta rahan käytöstä, säästämisestä, kestävästä kuluttamisesta ja paikallisista toimijoista. Uudistuksen myötä yhteiskuntaopin opetukseen lisättiin kansainvälisen talouden opetus ja yrittäjyys. Näiden ohella monet lukiot tarjoavat oppilailleen syventäviä kursseja muun muassa sijoittamisesta ja talouspolitiikasta. Viime vuosina erilaiset yhteistyöt koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa ovat yleistyneet. Ammatillisissa perustutkinnoissa sen sijaan talousopetus sisältyy osana yhteiset tutkinnon osat -kokonaisuutta, joka on osana kaikkien tutkintoa. (Suomen Pankki, 2018, s. 28-29) Talousopetuksen kurssi on kaikille pakollinen. Siinä opiskelija tutustuu oman talouden suunnitteluun ja säästämiseen sekä pääsee vertailemaan eri rahoitusvaihtoehtoja. Opiskelijalle esitellään myös pikavipit ja niiden riskit. Näiden lisäksi kurssilla käsitellään yhteiskunnassa toimimista. Myös yrittäjyyden kurssi on kaikille pakollinen alasta riippumatta. (OSAO, 2019, s. 42–44)

Syksyllä 2019 voimaan tulleen opetussuunnitelman mukaan lukioiden pakollinen yhteiskuntaoppi pitää sisällään opetusta suomalaisesta yhteiskunnasta ja taloustiedosta. Lisäksi pakollisiin opintoihin sisältyy kurssi nimeltä Suomi, Eurooppa ja muuttuva maailma. Kaikki kurssit ovat kahden opintopisteen arvoisia. Kurssi suomalaisesta yhteiskunnasta käsittelee muun muassa suomalaisen yhteiskunnan rakennetta, kansalaisen perusoikeuksia, hyvinvointivaltion ja oikeusvaltion perusteita sekä demokratian mahdollisuuksia. Taloustiedon tavoitteena on saada opiskelija kiinnostumaan talouteen liittyvistä asioista,

ymmärtämään kansantaloustieteen peruslähtökohdat ja keskeiset käsitteet, tekemään huolellisia taloudellisia päätöksiä suunnittelemalla ja hallitsemalla omaa taloutta sekä olemaan tietoinen työnteon merkityksestä talouteen. Kurssi nimeltä Suomi, Eurooppa ja muuttuva maailma käsittelee globaaleja haasteita, globalisaatiota ja verkottumista, eurooppalaisuutta ja Euroopan yhdentymistä sekä turvallisuutta muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi valtakunnalliset valinnaiset opinnot pitävät sisällään lakitiedon. (Opetushallitus, 2019, s. 291–295)

Talousopetuksen tärkein päämäärä on motivoida nuoria muuttamaan omaa talouskäyttäytymistään lisäämällä heidän tietoa, taitoa ja ymmärrystä sekä muokkaamalla heidän käytöstä, asenteita ja itsevarmuutta. Aiheen tärkeydestä huolimatta talousopetuksen vaikutusta edellä mainittuihin on tutkittu suhteellisen vähän. Kansainvälisellä tasolla talousopetuksen päämääränä on opettaa nuorelle budjetointi, säästäminen ja sijoittaminen, kulutus ja luotto sekä vakuutus- ja pankkipalvelut riippumatta koulutustasosta. Tyypillisesti peruskouluissa keskitytään rahan käytön suunnittelemiseen ja budjetointiin, säästämiseen, kulutukseen ja luottoasioihin. (Amagir ja muut, 2018, s. 58–60)

3.4 Erilaisia lähestymistapoja taloudellisen lukutaidon edistämiseksi

Monesti ajatellaan, että nuoria ei kiinnosta talousasiat. Tämä on harhaluulo, sillä nuoret ovat kiinnostuneita ja innostuneita oppimaan talousasioita, kunhan opetus tapahtuu oikealla tavalla. (Suomen Pankki, 2018, s. 27) Aiempien tutkimusten mukaan nuoret oppivat parhaimmalla todennäköisyydellä, kun annettava tieto on esitetty heitä kiinnostavalla tavalla (Varcoe ja muut, 2005, s. 64). Tässä kohtaa on hyvä huomioida internetin ja mobiiliteknologian rooli nykypäivän nuorten elämässä (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011, s. 10). Internetistä löydetyn tiedon kohdalla on riski ymmärtää se osittain tai jopa kokonaan väärin (Sunikka & Peura-Kapanen, 2008, s. 35). Nuoret vierailevat eri sosiaalisen median kanavissa satoja kertoja päivässä, jonka vuoksi on fiksua siirtää talousopetusta sinne, missä nuoret oikeasti ovat. Hyvänä esimerkkinä ovat erilaiset mobiilipelit, joilla saadaan nuoret kiinnostumaan talousasioista. Esimerkiksi peruskoulun 6.–9. luokkalaistalle kehitetty Yrityskylä toimii hyvänä oppimisolustana, jossa nuori oppii oman talouden

hallintaa sekä sen vaikutusta yhteiskuntaan käytännön esimerkkien avulla. (Suomen Pankki, 2018, s. 24-26)

Mallia voisi ottaa Suomen Pankilta, joka kehitti Finanzity -nimisen pelin. Pelin tarkoituksena oli opettaa nuorille oman talouden hallintaa, lisätä talouskäsitteiden tuntemista sekä kertoa keskuspankin roolista finanssialalla. Pelin luomiseen osallistuivat myös taloustiedon opettajat, sillä kohderyhmänä toimivat 15–19-vuotiaat nuoret. Suomen Pankki mainitsi pelin soveltuvan hyvin käytettäväksi myös koulujen tarjoamassa opetuksessa. Kaikesta huolimatta pääasia on tietää, mitä kautta nuoret etsivät tietoa ja minkälaisia medioita sekä kanavia he arjessa käyttävät. (Peura-Kapanen, 2012, s. 5, 7, 11; Suomen Pankki, 2010)

Pelit eivät ole ainoa erilainen lähestymistapa taloudellisen lukutaidon edistämiseksi. Toinen hyvä lähestymistapa on taloussovellukset. Nuorten kohdalla on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että annettava tieto on selkeää ja helposti ymmärrettävää. Erilaisissa taloussovelluksissa on tärkeää painottaa selkeyttä ja helppokäyttöisyyttä. Nuorille kaikkein helpointa olisi, että talousasioihin liittyvät tiedot olisivat yhdessä paikassa, jotta tieto on helposti löydettävissä. Hyvänä esimerkkinä voisi olla finanssiportaali, jonne on koottu olemassa oleva materiaali. Kuitenkin on tärkeää, että taloustietoa on saatavilla erilaisilla kanavissa, sillä nuorten elämäntilanteet ja elinolosuhteet ovat muuttuvia. (Raijas & Uusitalo, 2012, s. 72)

Myös sosiaalisen median kanavat ovat tärkeä väline nuorten tavoittamiseksi, ja sitä olisi hyvä hyödyntää myös talouskasvatuksessa. Monet nuoret kaipaavat henkilökohtaista tukea ja neuvontaa talousasioissa, minkä vuoksi myös suulliseen neuvontaan tulisi panostaa. Viimeiseksi on hyvä muistaa, että nuoret ottavat mallia ikätovereiltaan, roolimalleiltaan tai tärkeältä viiteryhmään kuulavalta henkilöltä. Tämän vuoksi olisi hyvä kehittää taloushallinnan sovelluksia, joista nuoret saavat tietoa helposti älypuhelimillaan ja tarvittaessa myös henkilökohtaista neuvontaa. (Peura-Kapanen, 2012, s. 7) Tämän aukon täyttää vuonna 2018 perustettu talousopetusta tarjoava sovellus nimeltä ROI.

3.4.1 ROI

Suomalainen teknologiayritys ROI on talousopetusta tarjoava sovellus, joka auttaa kaikenikäisiä, eri elämäntilanteessa olevia kuluttajia kehittämään omia taloustaitojaan. ROI:n tavoitteena on yhdenvertaistaa sekä sijoittamista että taloustaitoja. Sovellus tarjoaa maksuttomia ja maksullisia sisältöjä. ROI Premium jäsenyydellä kaikki tarjottavat ohjelmat ovat saatavilla. Jäsenyyden hinta on 5,99 euroa kuukaudessa, 16,99 euroa kolmessa kuukaudessa tai 59,99 euroa vuodessa. (ROI, n.d.)

Sovellus pitää sisällään 13 eri ohjelmaa ja yli 240 lyhyttä opetusvideota, jotka on tehty yhdessä ammattivalmentajien kanssa. Ohjelmat pitävät sisällään budjetointia, lainoja, sijoittamista ja muita tulonlähteitä. Ohjelmia löytyy jokaiselle omasta lähtötasosta riippumatta – aina aloittelijasta edistyneelle. Ohjelmien sisältämät opetusvideot ovat vain 1–6 minuuttia pitkiä, joten ne sopivat myös kiireelliselle käyttäjälle. Ohjelmat sisältävät lyhyitä testejä, joilla käyttäjä voi testata omia taitojaan. ROI tarjoaa aloittelijalle seuraavat ohjelmat: taitavaksi rahan kanssa, näin saat rahaa jäämään säästöön, hallitse rahojasi, näin aloitat sijoittamisen, hyödynnä verovähennykset, laskurit oman talouden tueksi, opi leppoisampi ote omaan talouteen sekä eroon veloista. Lisäksi edistyneelle tarjotaan seuraavat ohjelmat: vie talous seuraavalle tasolle, näin sijoitat vastuullisesti, itsevarmuutta sijoitustermien avulla sekä ymmärrä sijoitustuotteiden verotus. (ROI, n.d.)

Lisäksi sovellus sisältää valmennuksia, joissa kuluttaja saa ammattilaisen tarjoamia henkilökohtaisia vinkkejä omaan talouteensa. Valmennukset pidetään verkkotapaamisissa, joissa on vaihtuva valmennusaihe. Kestoltaan valmennukset ovat 10–30 minuuttia. Valmennukset ovat hyvä keino tavata myös muita valmennettavia. Uusimpana lisänä ROI mahdollistaa sijoittamisen erilaisiin ETF-rahastoihin, joka on toteutettu yhteistyönä ETFmatic™:n kanssa. ETFmatic™ on osa belgialaista Aion Bankia, joka tarjoaa sijoituspalvelut ROI:ssa. Sijoitukset on mahdollista tehdä kaksi kertaa viikossa; tiistaisin ja torstaisin. ROI tarjoaa tällä hetkellä 10 eri ETF-rahastoa, josta kuluttaja voi valita itselleen sopivimmat vaihtoehdot. ETF:t sisältävät eri teemoja, kuten Kasvavat markkinat, Born in the USA, Puhtaasti energiaa ja Terveys edellä. (ROI, n.d.)

ROI on aloittanut yhteistyön toisen asteen oppilaitosten kanssa, tarjoamalla kouluille välineet, jotka opettavat nuorille rahataitoja sekä säästämisen ja sijoittamisen aloittamista. Osamaksut ja luottokortit tulevat myös nuorille tutuksi. Ideana on, että nuori saa ladattua sovelluksen puhelimeensa, joten oppimateriaali on aina saatavilla. Esimerkiksi Helsingin kaupunki on rahoittanut kaikille lukiolaisille sovelluksen Premium -jäsenyyden lukuvuodeksi 2021–2022. ROI on tehnyt yhteistyötä 14 oppilaitoksen kanssa, ja yli 10 000 oppilaalla on pääsy sovellukseen. Oppilaitosten lisäksi yritys tekee yhteistyötä eri yritysten kanssa antaen yrityksille mahdollisuuden tarjota työntekijöilleen taloudellisen hyvinvoinnin edun. Tällä tavoin työnantaja voi pitää huolen siitä, että yrityksen työntekijöiden talousosaaminen on hyvällä mallilla. ROI:n asiakkaina ovat muun muassa Snellman ja Ruohonjuuri. (ROI, n.d.)

4 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tässä luvussa tarkastellaan menetelmää, jota käytettiin tutkimusaineiston keräämisessä. Lisäksi luvussa perehdytään tutkimusaineistoon ja tutkitaan kyselyjen vastauksia sekä käydään muuttujia ja regressioanalyysien tuloksia.

Taloudellista lukutaitoa mittaava kysely antaa tärkeää tietoa ROI:n lisäksi myös toisen asteen oppilaitoksille sekä muille taloudellista lukutaitoa edistäville tahoille. Tulokset kertovat, kuinka uudenlainen lähestymistapa talousopetukseen vaikuttaa lukioikäisiin nuoriin, jotka ovat kaivanneet lisää talousopetusta oppilaitoksiinsa. Tulosten avulla saadaan selville tärkeät kehitystä vaativat kohdat, joihin on syytä kiinnittää huomiota tulevaisuudessa. Lisäksi tutkimuksessa on vertailtu nuorten taloudellista lukutaitoa aikaisempiin tutkimuksiin mahdollisuuksien mukaan.

4.1 Tutkimustapa

Tutkimusmenetelmä voi olla joko kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen. Menetelmän valinta riippuu tutkimuksen tarkoituksesta. Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus pyrkii selvittämään lukumääriä ja prosenttiosuuksia. Yleisesti ottaen tämä vaatii myös suurta otoskokoa. Tutkimuksen aineisto kerätään useimmiten standardoiduilla kyselylomakkeilla, jotka sisältävät valmiit vastausvaihtoehdot avoimien kysymysten sijaan. Aineisto voidaan kerätä myös strukturoiduilla haastatteluilla, havainnoilla tai kokeellisilla tutkimuksilla. Kyselyiden tuloksia pyritään havainnollistamaan erilaisten taulukoiden ja kuvioiden avulla. Kvantitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä tutkia myös tapahtuneita muutoksia. Kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymyksiin mikä, missä, paljonko ja kuinka usein. (Heikkilä, 2014, s. 13–15)

Sen sijaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii saamaan selvää tutkimuskohteesta sekä selvittämään käyttäytymistä. Päinvastoin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, kvalitatiivinen tutkimus käyttää usein pientä otoskokoa. Tutkimuksen kohderyhmä valitaan huolellisesti, sillä tarkoituksena ei ole luoda tilastollisia yleistyksiä. Usein

analyysissä pyritään hyödyntämään esimerkiksi käyttäytymistieteiden oppeja. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymyksiin, miten, miksi ja millainen. Tutkimustapa sopii erinomaisesti esimerkiksi toiminnan kehittämiseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerätään useimmiten henkilökohtaisilla tai ryhmähaastatteluilla, havainnoinnilla tai eläytymismenetelmällä. Lisäksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää jo olemassa olevia aineistoja. (Heikkilä, 2014, s. 13, 15)

Tämä tutkimus on pienestä otannasta huolimatta kvantitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen aineisto on kerätty tätä tutkimusta varten eli aineisto on primäärinen (Heikkilä, 2014, s. 31). Tutkimus on toteutettu kyselylomakkeilla, jotka vastaajat ovat täyttäneet internetissä. Internetissä täytettävien kyselyiden avulla nuoria sisältävän tutkimusryhmän tavoittaminen on nopeaa ja vaivatonta (Autio ja muut, 2009). Riskinä on kuitenkin mahdollinen väärintymmärtäminen, sillä tutkija ei ole paikalla vastaamassa lisäkysymyksiin. Riskiä voidaan minimoida esitestaamalla kyselylomakkeet ja laatimalla selkeät ohjeet. (Valli, 2015, s. 57) Näitä keinoja käytettiin myös tämän tutkimuksen kyselylomakkeita laatiessa.

Tämän tutkimuksen kyselylomakkeiden kysymyksistä on tehty nimeä ja syntymävuotta lukuun ottamatta suljettuja. Tämä tarkoittaa, että vastaajalle on annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Suljetuissa eli strukturoiduissa kysymyksissä vastaaja valitsee annetuista vaihtoehdoista sopivan tai sopivat. Suljettujen kysymysten riski on, että vaihtoehto ”En osaa sanoa” voi houkutella. (Heikkilä, 2014, s. 49) Kuitenkin vastausvaihtoehto ”En osaa sanoa / en tiedä” on hyvä olla, sillä se estää vastaajaa arvaamasta numeerista vastausta, mikäli hän on epävarma. Tämän ansioista tietotasojen vertailu on myös mahdollista. (Lusardi & Mitchell, 2011, s. 4)

Kyselylomakkeella kerätty tutkimus voi olla kahdenlaista tutkimusasetelmaa; poikittais- tutkimusta tai pitkittäis- eli seurantatutkimusta. Erona näillä asetelmilla on se, että poikittais- tutkimus on kerätty yhtenä ajankohtana, kun taas seurantatutkimus on kerätty kahtena eri ajankohtana samalta ryhmältä. Pitkittäis- eli seurantatutkimuksessa tärkein

asia on voida yhdistää vastaukset toisiinsa, ja yksi keino tähän on pyytää vastaajaa vastaamaan omalla nimellä. Nimiä ei kuitenkaan käytetä tutkimuksessa, vaan tutkija käyttää niitä vain yhdistääkseen tulokset. (Vastamäki & Valli, 2018, s. 260, 265) Tämän tutkimuksen tutkimusasetelma on pitkittäis- eli seurantatutkimus, sillä vastaajat täyttivät sekä alku- että loppukyselyn. Vastaajien vastaukset ovat yhdistetty toisiinsa nimien avulla, jotta mahdollista kehitystä voidaan tutkia ja vertailla.

Pitkittäistutkimuksen riskinä on aina kato. Tutkimuksen onnistumisen kannalta vastaajan on vastattava kumpaankin kyselyyn, mutta on mahdollista, että ensimmäisellä kerralla vastannut vastaaja ei olekaan läsnä toisella kerralla. Katoa syntyy myös, jos vastaajat eivät olekaan motivoituneita täyttämään samaa kyselyä uudestaan. Tutkimuksessa on tärkeää arvioida kadon suuruus sekä siihen vaikuttavat mahdolliset tekijät. Analyysi tulee esittää tutkimusraportissa ja pohtia, miten kato vaikuttaa tuloksiin. (Vastamäki & Valli, 2018, s. 270) Tämän tutkimusaineiston katoon perehdytään myöhemmin tutkimuksessa.

4.1.1 Tutkimuksen tavoitteet, kysymykset ja hypoteesit

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, vaikuttaako ROI-sovelluksen käyttö lukioikäisten nuorten taloudelliseen lukutaitoon ja tapahtuuko heidän asenteissaan muutosta. Lisäksi tutkimus selvittää, kasvaako nuorten itsevarmuus sovelluksen käytön myötä ja mitkä tekijät vaikuttavat taloudelliseen tietämykseen.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksenä on, miten ROI-sovellus vaikuttaa nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Lisäksi toinen tutkimuskysymys on, onnistuuko sovellus muuttamaan nuorten taloudellisia asenteita. Hypoteesina tämän tutkielman tutkimuksessa on, että ROI-sovelluksen käyttö lisää nuorten taloudellista lukutaitoa. Hypoteesi perustuu Kalmin (2018) tutkimukseen, jossa tulokset osoittivat erilaisen oppimisympäristön parantavan nuorten taloudellista tietämystä. Tämän perusteella voidaan siis olettaa, että ROI:n tarjoama erilainen oppimisympäristö edistää nuorten taloudellista tietämystä. Lisäksi toisena hypoteesina on, että ROI-sovellus muuttaa nuorten taloudellisia asenteita positiiviseen suuntaan. Hypoteesi perustuu sekä Suomen Pankin (2018) että Peura-

Kapasen ja Lehtisen (2011) tekemiin tutkimuksiin, joissa painotetaan erilaista lähestymistapaa nuorten talousopetuksessa. Nykypäivän nuorilla internet ja mobiiliteknologia ovat osa päivittäistä elämää, joten mobiilisovelluksen tarjoama talousopetus on läsnä jatkuvasti. Täten voidaan olettaa, että tämä lähestymistapa muuttaa myös nuorten taloudellisia asenteita.

4.2 Tutkimusaineiston keräys

OECD:n mukaisissa tutkimuksissa taloudellista lukutaitoa mitataan tiedon, käyttäytymisen ja asenteiden pohjalta (Atkinson & Messy, 2012). Tämä tutkimus sisältää OECD:n mukaiset osa-alueet. Kyselyillä pyritään tutkimaan taloudellisen tietämyksen tasoa sekä mahdollista muutosta, mutta myös käyttäytyminen ja asenteet ovat keskeisessä roolissa. Lisäksi nuorten itsevarmuus ja motivaatio raha-asioita kohtaan ovat tutkimuksessa tärkeässä roolissa, sillä niillä on suuri vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen.

Tutkimuksen kyselyt noudattavat pääasiallisesti Kalmin ja Rahkon (2019) sekä Kalmin (2017) kyselylomakkeita perustietojen, taloudellisen käyttäytymisen ja asenteiden osalta. Joitakin kysymyksiä on mukailtu ja lisätty muista tutkimuksista. Lisäksi peruskysymyksiin on lisätty neljä lisäkysymystä, jossa kysytään vastaajan itsevarmuutta ja motivaatiota raha-asoiden hoitamista kohtaan. Nämä kysymykset ovat peräisin ROI:n teettämistä ennakkokyselyistä, jotka on tehty sovelluksen kehittämistä varten. Taloudellisen tietämyksen kysymykset mukailevat Kalmin ja Ruuskasen (2016) sekä Kalmin ja Rahkon (2019) tutkimuksia. Lisäksi kysymysten joukkoon on lisätty kuusi kysymystä, osa syventäviä ja osa erityisesti nuorille kohdistettuja. Tutkimuksen vertailukelpoisuudesta OECD-kyselyyn on pidetty kiinni mahdollisuuden mukaan, vaikka tutkimus ei pyrikään täydelliseen vertailuun.

Ennen virallisia kysymyksiä vastaajilta on pyydetty lupa käyttää hänen vastauksiaan tutkimuksessa sekä henkilötietojen tallentamista, kunnes vastaukset ovat yhdistetty toisiinsa. Virallinen kysely alkaa perustietoja koskevilla kysymyksillä, joista edetään taloudellisen käyttäytymisen kautta asenteisiin ja lopuksi taloudelliseen tietämykseen. Kyselyt

on pyritty pitämään sopivan lyhyinä, sillä nuorten mielenkiinto voi kadota nopeasti. Pitkän kyselyn riskinä on, että vastaukset jäävät kesken tai ovat huolimattomia (Valli, 2015, s. 50). Tutkimuksen loppukysely vastaa alkukyselyä, mutta perustietoja sisältävistä kysymyksistä on poistettu viisi kysymystä turhan toiston välttämiseksi. Nämä kysymykset ovat sukupuoli, syntymävuosi, vanhempien koulutustasot ja kirjojen lukumäärä. Lisäksi loppukyselyyn on lisätty osa-alue, joka käsittelee ROI-sovellusta. Taulukossa 1 nähdään tutkimuksen alkukyselyn rakenne, esitellään kyselyn kysymysten sisällöt sekä kysymysten lukumäärät osa-alueittain.

Taulukko 1. Alkukyselyn sisältö.

Osa-alue	Kysymysten sisältö	Kysymysten lukumäärä
<i>Perustiedot</i>	<i>Nimi Sukupuoli Syntymävuosi Vanhempien koulutustasot Kirjojen määrä Raha-asioista puhuminen kotona Pankkitilin saldon tietäminen Ansiotulojen saaminen Viikko- tai kuukausirahan saaminen Mielipide omien raha-asoiden hoitamisesta Omien päätösten vaikutus raha-asioihin Itsevarmuus ja säästäminen Itsevarmuus ja sijoittaminen Motivaatio oman talouden suunnan muuttamiseen</i>	15
<i>Taloudellinen käyttäytyminen</i>	<i>Aktiivinen säästäminen Säästämistavat Rahankäytön suunnittelu Kuinka usein säästää</i>	4
<i>Taloudelliset asenteet</i>	<i>Paras tapa saavuttaa tavoitteet Säästämisen kannattavuus Väittämät omasta asenteesta rahaa kohtaan</i>	6
<i>Taloudellinen tietämys</i>	<i>Yleiskysymyksiä Laskutehtäviä Sijoittaminen Pikavippi Väittämät</i>	11

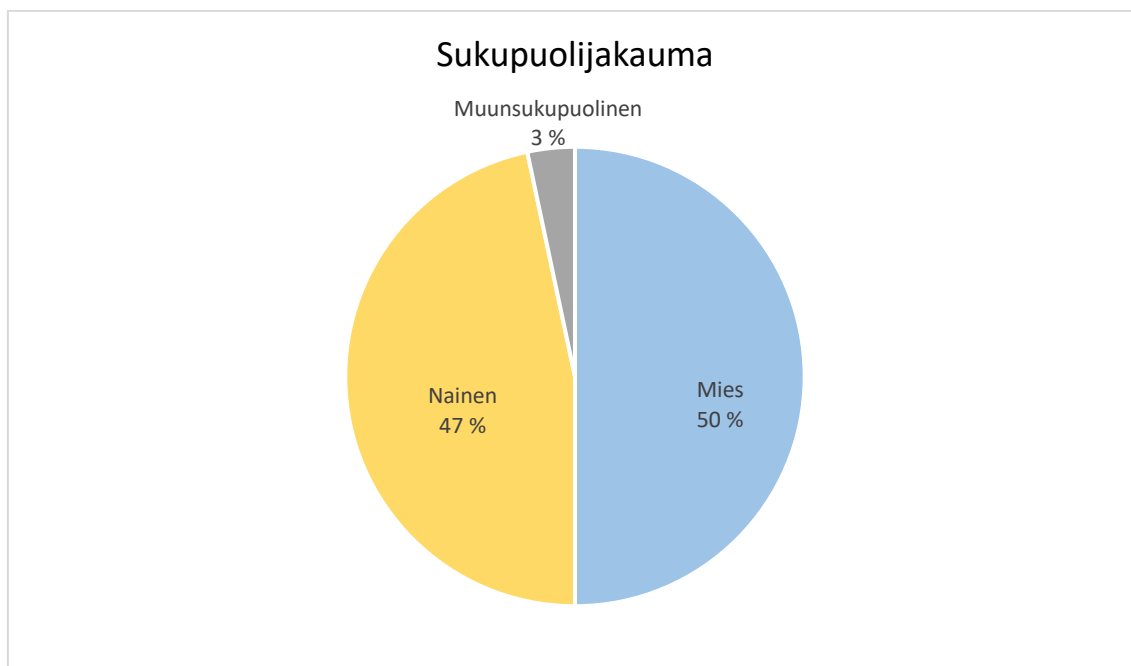
Tutkimukseen osallistuivat Joensuussa sijaitseva ammattioppilaitos Riveria ja Kallaveden lukio. Oppilaitokset olivat ottamassa ROI-sovelluksen käyttöön syksyn 2021 aikana, jonka vuoksi heidän oppilaansa on valittu tutkimukseen. Kyseiset oppilaitokset tekevät siis yhteistyötä ROI:n kanssa tämän tutkimuksen ulkopuolella. Taloustaitoja opettaville opettajille tarjottiin mahdollisuus pyytää oppilaitaan osallistumaan tähän Pro Gradu -tutkielmaan ROI:n käyttöönoton ohella. Opettajat saivat ohjeet, joissa kerrottiin kyselylomakkeista sekä kyselyiden täyttämistä. Ohjeena oli, että oppilaat täyttävät kyselyt itsenäisesti. Linkit kyselyihin toimitettiin opettajille, jotka ohjeistivat oppilaita täyttämään kyselyt oppitunnin alussa.

Oppilaita pyydettiin vastaamaan alkukyselyyn ennen ROI:n käyttöönottoa ja loppukyselyyn käyttöönoton jälkeen. Oppilaat käyttivät sovellusta seitsemän viikon ajan ennen loppukyselyä. Alkukysely toteutettiin loka-marraskuussa 2021, ja loppukysely joulukuussa 2021. Kyselyt kerättiin Microsoft Forms -pilvipalvelussa. Alkukyselyyn vastasi yhteensä 115 oppilasta, kun taas loppukyselyyn vain 55 oppilasta. Tämä tarkoittaa, että kokonaisvastausprosentti loppukyselyyn oli 47,83 prosenttia, mikä oli huomattavasti odotuksia alhaisempi. Oppilaitoksia verratessa huomattiin, että ammattikoulun loppukyselyn vastausprosentti oli 51,16 prosenttia, kun lukiossa vastausprosentti oli 37,93 prosenttia. Kato oppilaitosten välillä on siis huomattava.

On mahdollista, että kaikki alkukyselyyn vastanneet oppilaat eivät olleet paikalla, kun oppilaita pyydettiin vastaamaan loppukyselyyn. Kyselyt täytettiin pandemian aikana, mikä voi vaikuttaa tutkimuksen katoon. Riskinä on myös, että oppilaita ei ollut motivaatiota vastata samaan kyselyyn uudestaan, mikä puolestaan aiheutti katoa. Valitettavasti 55 oppilasta vain 33 antoi luvan käyttää heidän vastauksiaan tutkimuksessa, ja kolme heistä eivät olleet tutkimuksen kohderyhmää iän puolesta. Täten lopullinen osallistujamäärä tutkimukseen on 30 oppilasta.

4.3 Tutkimusaineisto

Ensin Microsoft Forms -kyselyiden vastaukset siirrettiin Microsoft Exceliin, jossa aineistosta rajattiin pois oppilaat, jotka eivät ole antaneet lupaa käyttää heidän vastauksiaan. Toisen asteen koulutuksen voi käydä myös myöhemmässä elämänvaiheessa, joten aineiston vertailusta on rajattu pois myös tutkimuksen kohderyhmän ulkopuoliset opiskelijat, jotka olivat huomattavasti kohderyhmää vanhempia. Lisäksi oppilaat, jotka eivät olleet vastanneet kuin ensimmäiseen kyselyyn on jätetty pois, sillä tulosten vertailu on täten mahdotonta. Lopuksi aineistoa on analysoitu STATA-ohjelmassa. Seuraavaksi nähdään kuvio tutkimukseen osallistuneiden sukupuolijakaumasta.

Kuvio 3. Oppilaiden sukupuolijakauma.

Kuviosta 3 nähdään, että sukupuolijakauma on jakautunut tasaisesti naisten ja miesten välillä. Vastaajista 50 prosenttia on miehiä, 47 prosenttia naisia ja 3 prosenttia muunsukupuolisia. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat ovat syntyneet vuosien 2002–2005 välillä. Vastaajista 3,33 prosenttia on syntynyt vuonna 2002 ja 3,33 prosenttia on vuonna 2003. 13,33 prosenttia vastaajista on syntynyt vuonna 2004 ja 80 prosenttia vuonna 2005. Toisin sanoen tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat 16–20-vuotiaita.

Syntymävuosien keskiarvo tutkimuksessa on 2005. Seuraavaksi nähdään kyselyiden perustietojen positiivisten vastausten määrät taulukossa 2.

Taulukko 2. Perustietojen positiivisten vastausten prosenttimäärät.

Kysymys	Positiivinen vastaus alkukysely	Positiivinen vastaus loppukysely
Kotonani puhutaan usein raha-asi- oista (K7)	90 %	90 %
Tiedän suunnilleen, kuinka paljon pankki- tililläni on rahaa (K8)	93,33 %	100 %
Olen saanut ansiotuloja kesätöistä tai muista töistä (K9)	80 %	73,33 %
Saan vanhemmiltani tai joltain muulta säännöllisesti viikko- tai kuukausira- haa (K10)	53,33 %	70 %
Omien raha-asioiden hoitaminen on mie- lestäni (K11)	83,33 %	83,33 %
Koetko, että voit omilla päätöksillä vaikut- taa raha-asioihisi? (K12)	86,67 %	86,67 %
Kuinka itsevarmaksi koet itsesi, kun ajatte- let säästämistä? (K13)	86,67 %	80 %
Kuinka itsevarmaksi koet itsesi, kun ajatte- let sijoittamista? (K14)	60 %	60 %
Kuinka motivoitunut olet muuttamaan oman taloutesi suuntaa? (K15)	90 %	90 %

Kuten taulukosta 2 nähdään, perustiedoissa ei tapahtunut suuria muutoksia alku- ja loppukyselyiden välillä, mikä oli odotettavissa. Vastauksista nähdään, että 53,33 prosenttia vastanneista saa säännöllistä viikko- tai kuukausirahaa alkukyselyn perusteella, mutta prosentti kasvaa 70 prosenttiin loppukyselyn perusteella. Suurin osa vastaajista on saanut ansiotuloja jossain vaiheessa elämänsä, mutta kaksi alkukyselyssä positiivisesti vastannutta henkilöä olivat vastanneet loppukyselyssä ”ei” ja ”en osaa sanoa”, minkä takia

positiivisesti vastanneiden prosentti tippui kyseisen kysymyksen kohdalla. On mahdollista, että toinen vastauksista on valittu väärin tai kyselyyn on vastattu huolimattomasti. Enemmistö vastaajista, jopa 86,67 prosenttia, kokee raha-asioiden hoitamisen helpoksi. Kuitenkin 40 prosenttia vastaajista kokee itsensä epävarmaksi sijoittamisen suhteen. Tämä on ymmärrettävää, sillä harvalla nuorella on kokemusta sijoittamisesta. Lisäksi myös aikuiset saattavat kokea sijoittamisen hankalana asiana. Positiivista on, että 90 prosenttia vastaajista on motivoitunut muuttamaan oman taloutensa suunnan.

On tärkeä tutkia nuorten taloudellista käyttäytymistä ja ymmärtää, minkälaisia rahan käyttäjiä he ovat. Tutkimukseen osallistuneista nuorista suurin osa on lähellä täysi-ikäisyyttä, joten on mahdollista, että itsenäistyminen tapahtuu lähivuosina. Seuraavaksi nähdään taloudellisen käyttäytymisen positiivisten vastausten määrät taulukossa 3.

Taulukko 3. Taloudellisen käyttäytymisen positiivisten vastausten prosenttimäärät.

Kysymys	Positiivinen vastaus alkukysely	Positiivinen vastaus loppukysely
Säästätkö aktiivisesti arjessa? (K16)	50 %	50 %
Millä tavoin ensisijaisesti säästät rahaa? (K17)	80 %	93,33 %
Suunnitteletko tällä hetkellä rahan käyttöasi? (K18)	83,33 %	90 %
Jos saat rahaa vanhemmiltasi, joiltain muilta henkilöiltä tai ansiotuloa, niin kuinka usein laitat siitä osan säästöön? (K19)	70 %	76,67 %

Taulukosta 3 huomataan, että puolet nuorista säästävät aktiivisesti, vaikka harvalla tuskin on isoja tuloja. Tulosta voidaan verrata Kalmin (2017) tutkimukseen, joka kohdistui yhdeksäsluokkalaisiin, joiden vastaava tulos oli 57,8 prosenttia. Ero ei ole valtava, mutta kohderyhmien muutaman vuoden ikäero näkyy hyvin mahdollisesti kulutuseroissa, sillä 17-vuotias nuori voi kuluttaa erilaisiin tarpeisiin kuin 15-vuotias. Kuitenkin kysymyksessä K19 lukioikäisistä nuorista 76,67 prosenttia (loppukyselyssä) säästi osan saadusta rahasta,

kun tulos Kalmin (2017) tutkimuksessa yhdeksäsluokkalaisilla oli 45,8 prosenttia. Toisin sanoen lukioikäiset säästävät yhdeksäsluokkalaisia enemmän osan saaduista rahoista, vaikka eivät säästä säännöllisesti.

Kysymyksessä ”Millä tavoin ensisijaisesti säästät rahaa?” kysyttiin vastaajien ensisijaista säästämistapaa. Vastaus on katsottu positiiviseksi, mikäli se on mikä tahansa muu kuin ”En säästä rahaa”. Nuorten ensisijaiset säästämistavat ovat käteinen (43,33 prosenttia vastaajista loppukyselyssä) ja pankkitilille säästäminen (40 prosenttia vastaajista loppukyselyssä). Itse säästötavoissa ei tapahtunut suuria muutoksia ROI:n käyttöönoton myötä, mutta positiivisia vastauksia tuli kuitenkin alkukyselyä enemmän (13,33 prosenttia). Lisäksi nuorten budjetointi kasvoi 6,67 prosenttia kyselyiden välillä. Voidaan siis todeta, että nuorten taloudellisessa käyttäytymisessä on tapahtunut hieman positiivista edistystä kyselyiden välissä, ja nuoret ovat alkaneet säästää satunnaisesti enemmän kuin aikaisemmin. Nuoret ovat myös alkaneet pohtimaan rahan käytön suunnittelua aikaisempaa enemmän. Seuraavaksi nähdään taloudellisten asenteiden positiivisten vastausten määrät taulukossa 4.

Taulukko 4. Taloudellisten asenteiden positiivisten vastausten prosenttimäärät.

Kysymys	Positiivinen vastaus alkukysely	Positiivinen vastaus loppukysely
Mikä on paras tapa saavuttaa tavoitteesi? (K20)	66,67 %	90 %
Säästäminen on mielestäni kannattavaa (K21)	90 %	96,67 %
Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan käyttää rahaa auttaakseni perhettä ja muita ihmisiä (K22)	93,33 %	96,67 %
Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan käyttää rahaa itseäni (K23)	100 %	96,67 %

Kysymys	Positiivinen vastaus alkukysely	Positiivinen vastaus loppukysely
Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan ostaa kaiken mitä haluan (K24)	76,67 %	73,33 %
Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan sääs- tää rahaa tulevaisuutta varten (K25)	90 %	100 %

Nuorten taloudellisten asenteiden tutkiminen on tärkeää, sillä asenteet johtavat taloudellista käyttäytymistä. Vaikka tietämystä olisi, taloudellista käyttäytymistä ei tapahdu, jos taloudellisia asenteita ei ole. Taulukosta neljä huomataan, että nuorten taloudellisissa asenteissa tapahtui jonkin verran muutosta sovelluksen käytön myötä. Nuorilta kysyttiin, mikä on heidän mielestään paras tapa saavuttaa tavoitteet. Vastaus ”suunnitella etukäteen” sai 66,67 prosenttia vastauksista alkukyselyssä, mutta vastasten määrä kasvoi 23,33 prosenttia loppukyselyssä. Toisin sanoen kyseinen vastaus katsotaan kysymyksen kohdalla positiiviseksi vastaukseksi. Tämä siis kertoo, että nuorten asenne taloudellista suunnittelua kohtaan kasvoi positiiviseen suuntaan, mikä on tärkeä edellytys hyvään taloudelliseen käyttäytymiseen. Myös Kalmin (2017) tutkimuksessa yhdeksäsluokkalaista 80 prosenttia koki etukäteen suunnittelun parhaaksi tavaksi saavuttaa tavoitteet. Tämä osoittaa, että suomalaisilla nuorilla on hyvät taloudelliset asenteet.

Myös nuorten asenteet säästämistä kohtaan kasvoivat positiiviseen suuntaan, mikä näkyy kysymyksissä K21 ja K25. On positiivista huomata, että kysymysten K23 ja K24 positiivisten vastausten määrä putosi hieman kokeilun aikana, vaikka prosentit ovat silti korkeat. Kuitenkaan vastausten määrä ei yllätä, sillä tyypillisesti nuoret käyttävät paljon rahaa itseensä, varsinkin vanhempien luona asuessaan. Usein asenne muuttuu itsenäistymisen myötä, sillä kulut kasvavat ja rahaa ei tuhlaata enää samalla tavalla. On kuitenkin tärkeää, että nuoret ovat heränneet pohtimaan asiaa.

Taloudellista tietämystä on mitattu tutkimuksessa tietämystä vaativalla testillä, jossa jokaisesta oikeasta vastauksesta saa yhden pisteen, lukuun ottamatta kysymystä 11, joista

jokaisesta oikeasta valinnasta saa yhden pisteen eli kysymyksen enimmäispistemäärä on neljä pistettä. Kokonaispistemäärä testissä on 14 pistettä. Testin avulla saadaan selville, mitkä osa-alueet ovat nuorille helppoja, ja mitkä tuottavat vielä haasteita. Seuraavaksi käydään läpi testin tuloksia taulukossa 5.

Taulukko 5. Taloudellisen tietämyksen oikein vastanneiden prosenttimäärät.

Kysymys	Alkukysely	Loppukysely	Erotus
Mitä tarkoitetaan oman talouden hallinnan yhteydessä sanonnalla ”maks ensin itsellesi”? (K26)	40	33,33	-6,67
Mikä seuraavista väitteistä pitää mielestäsi paikkansa? Aihe: Luottokortti (K27)	13,33	23,33	10
Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötillille, jonka korko on 2 % vuodessa ja talletusten tuotosta ei peritä veroa. Kuinka paljon tilillä on viiden vuoden päästä? (K28)	40	23,33	-16,67
Luottokortti Sinulla on luottokortillasi 3000 euroa velkaa. Maksat joka kuukausi vähimmäislyhennyksen verran, joka on 30 euroa. Et tee luottokortilla enää mitään muita hankintoja. Jos vuotuinen korko on 12 %, niin milloin saat luottokorttivelkasi maksettua pois maksamalla vain vähimmäislyhennyksen verran? (K29)	3,33	3,33	0
Ajatellaan, että laitat tilillesi 1000 euroa. Tilin vuotuinen korko on 1 prosenttia eikä sen tuotoista tarvitse maksaa veroa. Inflaatio on 2 prosenttia vuodessa. Pystytkö vuoden päästä ostamaan tällä rahalla... (K30)	36,67	40	3,33
Sijoituksissa, joissa on korkea tuotto, on yleensä myös korkea riski (K31)	60	63,33	3,33
Sijoittamiseen liittyviä riskejä voi hallita sijoittamalla mahdollisimman paljon yhteen kohteeseen (K32)	66,67	56,67	-10

Kysymys	Alkukysely	Loppukysely	Erotus
Mikä seuraavista väittämistä pitää paikkansa? Ostaessasi yrityksen B joukkolainan... (K33)	16,67	23,33	6,66
Mikä seuraavista sijoituskohteista tarjoaa pitkällä aikavälillä parhaimman tuoton? (K34)	60	46,47	-13,53
Pikavipin korkoprosentti on pienempi kuin tavallisen lainan, koska laina-aika on lyhyempi (K35)	63,33	30	-33,33
Mikä/Mitkä seuraavista väittämistä pitävät paikkansa? (Oikeita vastauksia voi olla useampi) Aihe: Maksuhäiriömerkintä (K36)	0	0	0

Taulukosta 5 nähdään, että nuorille helpoimmiksi kysymyksiksi osoittautuivat väittämät ”Sijoituksissa, joissa on korkea tuotto, on yleensä myös korkea riski” ja ” Sijoittamiseen liittyviä riskejä voi hallita sijoittamalla mahdollisimman paljon yhteen kohteeseen”. Sijoituksen tuottoon liittyvään kysymykseen vastasi 60 prosenttia vastaajista oikein alkukyselyssä, ja 63,33 prosenttia loppukyselyssä. Osaamisen taso on heikompi kuin Kalmin ja Ruuskasen (2016) tutkimuksessa, jossa 89 prosenttia vastaajista sai kysymyksen oikein. On kuitenkin syytä huomioida, että heidän tutkimuksensa kohderyhmä oli 18-vuotiaasta 92-vuotiaaseen. Sijoituksen hajauttamiseen liittyvässä kysymyksessä nuorten tietämys tippui alkukyselyn 66,67 prosentista loppukyselyn 56,67 prosenttiin. Myös Kalmin ja Ruuskasen tutkimuksessa kysyttiin hajauttamisesta, tosin kysymys oli eri muodossa. Heidän tutkimuksessaan 66 prosenttia vastaajista sai kysymyksen oikein, joten tietämyserot hajauttamiseen suhteen eivät ole suuret. Voidaan siis todeta, että nuorilla on jonkin verran tietämystä sijoittamiseen liittyvistä asioista. Tämä on positiivista, sillä jo 15 vuotta täyttänyt nuori voi alkaa sijoittamaan huoltajan suostumuksella. Viimeistään 18-vuotiaana nuori saa itse tehdä sijoittamiseen liittyviä toimeksiantoja omassa verkkopankissaan.

Myös kysymykset K28 (inflaatio ja reaalikorko) ja K30 (korko) löytyivät Kalmin ja Ruuskasen (2016) tutkimuksesta, joten tulosten vertailu on mahdollista. Tämän tutkimuksen nuoret pärjäsivät huomattavasti heikommin verrattuna Kalmin ja Ruuskasen

tutkimukseen. Kysymyksessä K28 oikeiden vastausten prosentuaalinen ero oli jopa 55,67 prosenttia kahden tutkimuksen välillä, kun Kalmin ja Ruuskasen tutkimuksessa 79 prosenttia vastaajista vastasi kysymykseen oikein verrattuna tämän tutkimuksen loppukyselyn 23,33 prosenttiin. Lisäksi kysymyksessä K30 ero oli 37 prosenttia, kun 77 prosenttia heidän tutkimukseensa vastanneista vastasi kysymykseen oikein verrattuna tämän tutkimuksen loppukyselyn 40 prosenttiin. Tästä siis huomataan, että iällä on suuri vaikutus taloudelliseen tietämykseen. Varsinkin laskutehtävät voivat olla nuorille hyvinkin hankalia, eivätkä korot tai inflaatio tunnu heille ajankohtaiselta.

Nuorille hankalimmaksi kysymykseksi osoittautui maksuhäiriömerkintään liittyvät väittämät. Kysymys oli seuraava:

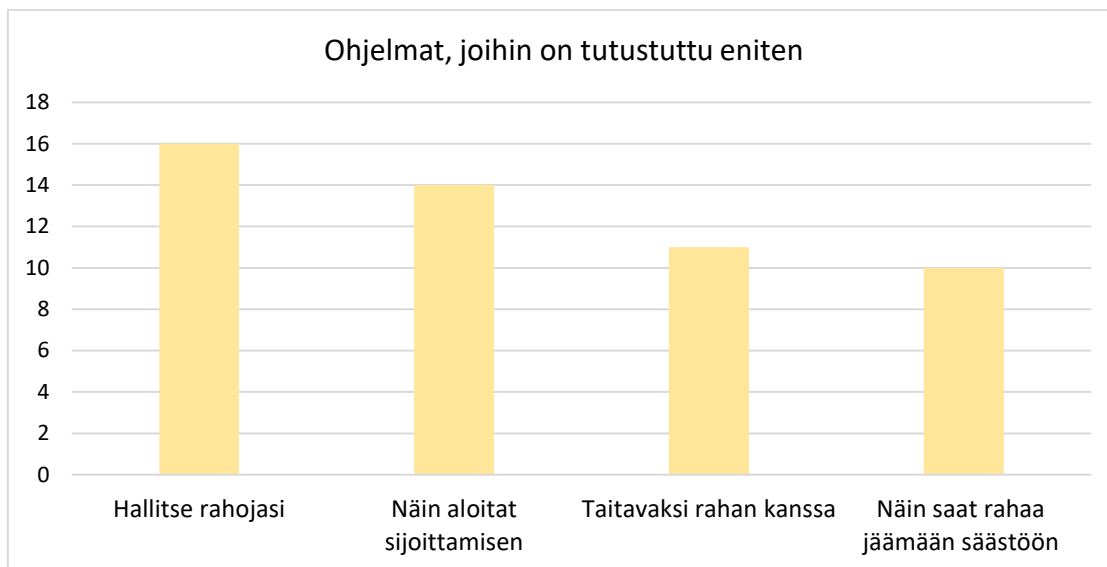
- Mikä/Mitkä seuraavista väittämistä pitävät paikkansa? (Oikeita vastauksia voi olla useampi)
 - a. Maksuhäiriömerkinnän voi saada heti, jos ei maksa laskua eräpäivään mennessä
 - b. Voit menettää luottokorttisi saadessasi maksuhäiriömerkinnän
 - c. Maksuhäiriömerkintä voi vaikeuttaa vuokra-asunnon saantia
 - d. Mahdollinen työnantaja ei voi saada selville, onko sinulla maksuhäiriömerkintä
 - e. Maksuhäiriömerkintä voi säilyä rekisterissä jopa yli 20 vuotta

Kysymyksen vastaukset a-d olivat kaikki oikein, ja sitä ei saanut täysin oikein kukaan vastaajista. 13,33 vastaajista prosenttia vastasi sekä alku- että loppukyselyssä kolmeen neljästä oikein. Suurin vastasi oikein yhden tai kahden vastauksen verran; alkukyselyssä 40 prosenttia vastasi oikein yhden vastauksen ja 40 prosenttia kahden vastauksen verran. Loppukyselyssä 40 prosenttia vastasi oikein yhden vastauksen ja 33,33 prosenttia kahden vastauksen verran, eli ”en osaa sanoa” vastauksia oli loppukyselyssä alkukyselyä enemmän. Oikeiden vastausten vähäinen määrä on huolestuttava, sillä maksuhäiriömerkintöjen määrä Suomessa on suuri. Nuoret aikuiset ovat maksuhäiriömerkintöjen riskiryhmää,

joten on tärkeää tiedostaa maksuhäiriömerkinnän vaikutukset elämään. On mahdollista, että nuoret eivät koe maksuhäiriöihin liittyviä asioita ajankohtaiseksi heidän elämässään, joten he eivät ole perehtyneet asiaan. On kuitenkin tärkeää, että oppilaitoksissa painotettaisiin asian tärkeyttä.

Luottokortteihin liittyvät kaksi kysymystä saivat seuraavaksi eniten vääriä vastauksia. Ensimmäinen kysymys sisälsi väittämiä luottokorttien korosta, ja toinen kysymys oli laskutehtävä. Ensimmäisen kysymyksen kohdalla vastaajien tietämyksessä tapahtui 10 prosentin kehitys, mutta silti ainoastaan 23,33 prosenttia nuorista sai kysymyksen oikein. Tämä tarkoittaa, että nuorten osaaminen on todella heikkoa. Lisäksi laskutehtävä luottokorttien korkoihin liittyen keräsi todella suuren määrän vääriä vastauksia. Jopa 96,67 prosenttia vastaajista vastasi väärin kysymykseen kummallakin kerralla. Lasku ei ole helpoimmasta päästä, mutta osaamisen taso on silti hälyttävä. On syytä muistaa, että jopa alaikäinen nuori voi saada vanhempiensa rinnakkaisluottokortin. Esimerkiksi Nordea tarjoaa rinnakkaiskortin 15 vuotta täyttäneelle ja Aktia 16 vuotta täyttäneelle. Lisäksi 18 vuotta täyttäneet korkeakouluopiskelijat voivat hakea opiskelijan luottokorttia, jonka moni pankki myöntää 2000 euron luottorajalla. Tämä tarkoittaa, että monelle tutkimukseen osallistuneelle nuorelle luottokortti voi olla ajankohtainen muutaman vuoden sisällä, mikä on varsin huolestuttavaa heidän tietämykseensä verrattuna. Luottokortin käyttö sisältää riskejä, sillä houkutus ostaa liikaa voi olla suuri. Velka on kuitenkin maksettava pois, täydellä lyhennyksellä tai vähimmäislyhennyksellä. Vähimmäislyhennyksen korot voivat nousta suuriksi, jos suurta summaa lyhentää pitkän ajan. Toisin sanoen nuorten tieto luottokorttien osalta on hälyttävä, ja asiaan olisi syytä puuttua välittömästi.

Viimeinen osa loppukyselyä käsitteli ROI sovellusta. Vastaajilta kysyttiin ohjelmasisällöistä, joihin he ovat tutustuneet ja mistä he pitivät eniten. Lisäksi heiltä kysyttiin, lisäksi ROI heidän kiinnostustansa tai itsevarmuutta taloudellisia asioita, säästämistä ja sijoittamista kohtaan. Lopuksi vastaajia pyydettiin kertomaan, oppivatko he mielestään hyödyllisiä taitoja ja aikovatko käyttää sovellusta jatkossa. Seuraavaksi nähdään kuviossa 4 ohjelmasisällöt, joihin vastaajat perehtyivät huomattavasti eniten.

Kuvio 4. Ohjelmasisällöt, joihin vastaajat ovat tutustuneet eniten.

Kuviosta 4 nähdään neljä ohjelmasisältöä, joihin oppilaat tutustuivat kaikista eniten. Kyseiset ohjelmat olivat myös eniten pidettyjä ohjelmia kyselyn perusteella. Yli puolet vastaajista, 53,33 prosenttia, tutustui ohjelmaan nimeltä *Hallitse rahojasi*. 43,33 prosenttia vastaajista mainitsi kyseisen ohjelman, kun oppilaita pyydettiin kertomaan maksimissaan kolme ohjelmaa, joista he pitivät eniten. Toiseksi eniten oppilaat tutustuivat ohjelmaan nimeltä *Näin aloitat sijoittamisen* (46,67 prosenttia vastaajista), jonka myös 30 prosenttia vastaajista mainitsi suosikkiohjelmasisältöihinsä. Myös *Taitavaksi rahan kanssa* ja *Näin saat rahaa jäämään säästöön*, olivat ohjelmia, joihin yli 30 prosenttia vastaajista tutustui. *Taitavaksi rahan kanssa* osoittautui vastaajien suosikkiohjelmaksi, sillä 46,67 vastaajista mainitsi ohjelman suosikkeihinsa. Vastaavasti *Näin saat rahaa jäämään säästöön* oli 20 prosentin yksi suosikeista. Myös muihin ohjelmasisältöihin tutustuttiin, mutta huomattavasti vähemmän. Esimerkiksi viidennen sijan sai ohjelma nimeltä *Eroon veloista*, johon vain 16,67 prosenttia vastaajista oli tutustunut. Positiivinen huomio oli, että 66,67 prosenttia vastaajista oli tutustunut ainakin kahteen ohjelmaan. Lopuksi vastaajilta kysyttiin, onko ROI:n käyttö lisännyt heidän kiinnostustaan taloudellisia asioita, säästämistä ja sijoittamista kohtaan. 56,67 prosenttia vastaajista myönsi kiinnostuksensa taloudellisia asioita ja säästämistä kohtaan lisääntyneen, kun taas 46,67 prosenttia tunnisti lisääntyneen kiinnostuksen sijoittamista kohtaan. Tärkeää on myös, että 66,67 prosenttia vastaajista myönsi oppineensa ROI:n avulla hyödyllisiä

taitoja oman talouden hallitsemista ja työelämää varten. Lisäksi jopa 80 prosenttia koki itsevarmuutensa lisääntyneen talousasioita, säästämistä ja sijoittamista kohtaan. Kuitenkin vain 33,33 prosenttia vastaajista osasi sanoa varmasti aikovansa käyttää sovellusta jatkossa.

4.4 Regressioanalyysit

Regressioanalyysillä tutkitaan yhden tai useamman eri selittävän muuttujan (x) ja selitettävän muuttujan (y) välistä yhteyttä, toisin sanoen lineaarista riippuvuutta. Analyysissä pystytään tutkimaan samanaikaisesti useamman selittävän muuttujan yhteyttä selitettävään, jolloin nähdään yksittäisen muuttujan osuus. Jokaisen selittävän muuttujan osalta tutkitaan, ovatko ne tilastollisesti merkitseviä. (Heikkilä, 2014, 92; Tietoarkisto, 2008) Tässä tutkimuksessa käytetään kahta eri selitettävää muuttujaa, taloudellista tietämystä ja taloudellisia asenteita. Taloudellisen tietämyksen muuttuja ”oikea” on summamuuttuja oikeista vastauksista ja taloudellisten asenteiden muuttuja ”asenne” on summamuuttuja positiivisista asenteista. Useamman selitettävän muuttujan malli on esitetty kaavassa 1 (Heikkilä, 2014, s. 223).

$$y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + \varepsilon \quad (1)$$

R^2 ja F-testi ovat regressioanalyysin selitysvoimaa kuvaavia testejä, joita yleisimmin käytetään. R^2 kertoo mallin selitysosuuden, kun taas F-testi kertoo, pystytäänkö analyysin muuttujilla selittämään tutkittavan muuttujan vaihtelua. Lisäksi regressioanalyysin onnistuneisuutta kuvataan estimaatin keskivirheellä, joka kertoo virhetermien keskijonnan. Suuri luku kertoo suuremmasta virhetermien hajonnasta, jolloin samanaikaisesti mallin selitysvoima on pienempi. (Tietoarkisto, 2008)

Tutkimuksen regressioanalyysissä käytetään dummy-muuttujia, jotka ovat binäärisiä muuttujia ainoastaan arvoilla 1 ja 0. Tässä tutkimuksessa muuttuja ”Nainen” saa arvon 1, jos vastaaja on nainen ja arvon 0, jos vastaaja on mies tai muunsukupuolinen. Myös syntymävuotta koskevasta kysymyksestä on muodostettu muuttuja ”Syntynyt2005”,

antaen arvon 1, mikäli vastaaja on syntynyt vuonna 2005 ja arvon 0, jos vastaaja on syntynyt jonain muuna vuonna. Tutkimuksen muut muuttujat on muodostettu samalla tavalla, mikäli niissä ei ole ollut Likert-asteikkoa. Vastaus ”kyllä” on saanut arvon 1 ja vastaus ”ei” tai ”en osaa sanoa” arvon 0. Esimerkiksi jos vastaajalla on yli 100 kirjaa kotona, se saa arvon 1 ja jos ei, saa se arvon 0. Taloudellisten asenteiden kysymys ”Mikä on paras tapa saavuttaa tavoitteesi?” on muokattu siten, että vastaus ”suunnitella etukäteen” saa arvon 1 ja muut arvon 0. Alku- ja loppukyselyiden vastaukset ovat yhdistetty samoihin muuttujiin, jonka lisäksi loppukyselyn vastauksista on tehty oma dummy-muuttuja.

Selittäviä muuttujia, joita regressioanalyysiin on kokeiltu ovat sukupuoli, syntymävuosi, vanhempien koulutustasot, kirjojen määrä kotona, rahasta puhuminen kotona, viikkoraha, ansiotulo, taloudellinen käyttäytyminen ja loppukysely. Tutkimusotoksen pienuuden vuoksi lopullisiin regressioanalyysiin on valittu empiirisesti parhaat muuttujat, jotka ovat: loppukysely, sukupuoli, suunnitella etukäteen, syntymävuosi ja kirjojen lukumäärä. ”Suunnitella etukäteen” on kuitenkin jätetty pois taloudellisten asenteiden regressioanalyysistä, sillä se on osa taloudellisia asenteita. Seuraavaksi taulukossa 6 esitellään regressioanalyysi taloudellisesta tietämyksestä, jota selitetään loppukyselyllä, asenteella ja taustamuuttujilla.

Taulukko 6. Regressioanalyysi taloudellisesta tietämyksestä.

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	60
Model	69.2118773	5	13.8423755	F(5, 54)	=	2.74
Residual	272.388123	54	5.04422449	Prob > F	=	0.0279
				R-squared	=	0.2026
				Adj R-squared	=	0.1288
Total	341.6	59	5.78983051	Root MSE	=	2.2459

oikea	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
Nainen	-.8912247	.624316	-1.43	0.159	-2.142903	.3604534
Syntynyt2005	-1.140215	.7610376	-1.50	0.140	-2.666004	.3855733
Yli100kirjaa	-.3995387	.6801495	-0.59	0.559	-1.763156	.9640789
Etukäteen_suunnittelu	1.866311	.7408785	2.52	0.015	.3809386	3.351682
Loppukysely	.041926	.0198054	2.12	0.039	.0022186	.0816335
_cons	4.562695	1.019619	4.47	0.000	2.518482	6.606908

Taulukosta 6 nähdään, kuinka sukupuoli, syntymävuosi, kirjojen määrä, taloudellinen asenne sekä loppukysely pyrkivät selittämään taloudellista tietämystä. Mallin selitysaste R^2 on 20 prosenttia. Tämä selitysaste on matala, mikä tarkoittaa, että merkittävä osa taloudellisen tietämyksen pistemäärän vaihtelusta jää selittämättä. Tulosten perusteella naiset ovat vastanneet taloudellisen tietämyksen kysymyksiin -0,9 pistettä muita sukupuoliä huonommin, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevää. Vaikka tulos ei ole tilastollisesti merkitsevää, se on yhteneväinen muun muassa Kalmin ja Ruuskasen (2016) sekä Lusardin ja Mitchellin (2011) tutkimusten kanssa, joissa on huomattu naisilla olevan heikompi taloudellinen tietämys. Myös vuonna 2005 syntyneet ovat vastanneet 1,1 pistettä huonommin taloudellisen tietämyksen kysymyksiin, mutta tämäkään tulos ei ole tilastollisesti merkitsevää. Tilastollisesti merkitseviä muuttujia p-arvolla 0,1 ovat etukäteen suunnittelu eli taloudellinen asenne ja loppukysely. Taloudellisten asenteiden kysymyksessä ”Mikä on paras tapa saavuttaa tavoitteesi” vastauksen ”suunnitella etukäteen” vastanneet saivat +1,9 pistettä paremmat pisteet taloudellisen lukutaidon testissä kuin jonkun muun vastauksen valinneet oppilaat. Tämä kertoo taloudellisten asenteiden vaikuttavan positiivisesti taloudelliseen osaamiseen. Lisäksi loppukysely vaikutti taloudellisen lukutaidon testiin +0,04 pisteen verran. Vaikka loppukyselyn p-arvo on tilastollisesti merkitsevää, on pistemäärä pieni. Voidaan siis sanoa, että ROI:n käyttö on vaikuttanut nuorten taloudelliseen lukutaitoon tilastollisesti merkitsevästi, mutta vaikutus on pieni. Seuraavaksi taulukossa 7 esitellään regressioanalyysi taloudellisista asenteista, jota selitetään loppukyselyllä ja taustamuuttujilla.

Taulukko 7. Regressioanalyysi taloudellisista asenteista.

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	60
Model	47.4202008	4	11.8550502	F(4, 55)	=	1.87
Residual	348.763133	55	6.34114787	Prob > F	=	0.1288
				R-squared	=	0.1197
				Adj R-squared	=	0.0557
Total	396.183333	59	6.71497175	Root MSE	=	2.5182

asenne	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
Nainen	.9027664	.6896308	1.31	0.196	-.4792847 2.284818
Syntynyt2005	-.3315873	.850465	-0.39	0.698	-2.035957 1.372783
Yli100kirjaa	1.127271	.7624563	1.48	0.145	-.4007254 2.655268
Loppukysely	-.0276641	.0214777	-1.29	0.203	-.0707065 .0153782
_cons	16.13374	.8800271	18.33	0.000	14.37012 17.89735

Taulukosta 7 nähdään, kuinka sukupuoli, syntymävuosi, kirjojen määrä kotona ja loppukysely pyrkivät selittämään taloudellista tietämystä. Mallin selitysaste R^2 on 12 prosenttia. Tämä selitysaste on hyvin matala, mikä tarkoittaa, että merkittävä osa taloudellisen tietämyksen pistemäärän vaihtelusta jää selittämättä. Tilastollisesti merkitseviä muuttujia p-arvolla 0,1 ei analyysissä ole. Kirjojen suurella määrällä on positiivinen vaikutus taloudellisiin asenteisiin +1,1 pisteen verran, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Loppukyselyn p-arvo on analyysissä 0,203, mikä ei riitä tilastolliseen merkitsevyyteen. Loppukysely saa kertoimen -0,028, mikä ei myöskään tue sen positiivista vaikutusta taloudellisiin asenteisiin. Toisin sanoen tämä regressio ei vahvista ROI:n ja taloudellisten asenteiden yhteyttä.

Regressioanalyysien perusteella huomataan, että vaikka ROI:n vaikutus taloudelliseen tietämykseen on tilastollisesti merkitsevä, vaikutus on hyvin pieni. Vaikutus taloudellisiin asenteisiin sen sijaan ei ole tilastollisesti merkitsevä. Tässä kohtaa on syytä huomioida, että nuoret käyttivät sovellusta vain seitsemän viikon ajan. On mahdollista, että kyseinen aika ei ollut tarpeeksi pitkä, vaan esimerkiksi usean kuukauden käytöllä olisi tullut tilastollisesti merkitseviä tuloksia, ja vaikutus taloudelliseen lukutaitoon olisi ollut suurempi. Lisäksi pienellä otoskoolla voi olla merkitystä pieneen vaikutukseen, sillä tutkimuksen kato oli suuri. Tulos voisi siis olla hyvin erilainen, jos pandemiaa ei olisi ollut.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Nuorten taloudellinen lukutaito on aiheena vähän tutkittu, vaikka taloudellisen lukutaidon tutkimuksia on tehty vuosien ajan. Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, vaikuttaako ROI-sovelluksen käyttö lukioikäisten nuorten taloudelliseen lukutaitoon. Lisäksi tutkimuksen avulla haluttiin selvittää, tapahtuuko nuorten taloudellisissa asenteissa muutosta sovelluksen käytön myötä. Nuorten taloudellista lukutaitoa mitattiin alku- ja loppukyselyillä, joista alkukyselyyn vastattiin ennen sovelluksen käyttöönottoa, ja loppukyselyyn seitsemän viikkoa käyttöönoton jälkeen. Kyselyt sisälsivät perustietojen lisäksi seuraavat osa-alueet: taloudellinen käyttäytyminen, taloudelliset asenteet ja taloudellinen tietämys. Tutkimus pyrki tutkimaan mahdollisia muutoksia.

Tutkimuksen hypoteesina oli, että ROI-sovelluksen käyttö lisää nuorten taloudellista lukutaitoa. Pienestä vaikutuksesta huolimatta loppukyselyn vaikutus taloudelliseen lukutaitoon oli tilastollisesti merkitsevä, joten hypoteesi voidaan hyväksyä. Lisäksi tutkimuksen toisena hypoteesina oli, että ROI-sovellus muuttaa nuorten taloudellisia asenteita positiiviseen suuntaan. Tätä hypoteesia ei voida hyväksyä, sillä regressioanalyysin perusteella selkeää näyttöä ROI:n vaikutuksesta taloudellisiin asenteisiin ei ole. Lisäksi regressioanalyyseistä huomattiin, että vaikka sukupuoli ei ollut tilastollisesti merkitsevä muuttuja, naiset olivat vastanneet muita sukupuolia huonommin taloudellisen tietämyksen kysymykseen -0,9 pisteen verran. Tämän on huomannut myös Taft ja muut (2013) sekä Lusardi ja muut (2010). Tilastollisen merkitsevyyden puutteesta huolimatta tulos osoittaa, että naisten taloudelliseen tietämykseen tulee jatkossakin kiinnittää huomiota. Sen sijaan taloudellisen tietämyksen tilastollisesti merkitseviä muuttujia olivat etukäteen suunnittelu ja loppukysely. Toisin sanoen tulosten mukaan positiivisilla taloudellisilla asenteilla sekä ROI:n käytöllä on vaikutusta taloudelliseen tietämykseen. Tilastollisesta merkitsevyydestä huolimatta ROI:n vaikutus taloudelliseen tietämykseen on pieni, vain +0,04 pistettä.

Tutkimuksen tulosten mukaan nuorten taloudellisissa asenteissa on tapahtunut positiivista muutosta ROI-sovelluksen käytön myötä. Lisäksi nuorten satunnainen säästäminen

ja rahan käytön suunnittelu on lisääntynyt. Voidaan siis sanoa, että vaikka ROI:n tilastollista merkitsevyyttä taloudellisiin asenteisiin ei voida todistaa, muutosta on tapahtunut. Nuorille vaikeimmiksi kysymyksiksi osoittautuivat kysymykset maksuhäiriömerkinnöistä ja luottokorteista. Tietämys maksuhäiriömerkinnöistä on huolestuttavaa, sillä suomalaisten maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet tasaiseen tahtiin, ja nuoret ottavat pikavippejä muuta väestöä enemmän (Suomen Asiakastieto, 2020; Autio ja muut, 2009). Sen sijaan sijoittamiseen liittyvät väittämät osoittautuivat nuorille helpoimmiksi. Kun nuorilta kysyttiin ROI:n vaikutuksesta heidän itsevarmuuteensa tuli kuitenkin ilmi, että jopa 80 prosenttia nuorista koki itsevarmuutensa raha-asioita kohtaan kasvaneen. Tiivistäen voidaan siis todeta, että vaikka ROI:n tilastollista vaikutusta taloudellisiin asenteisiin ei ole ja vaikutus taloudelliseen tietämykseen on hyvin pieni, nuorissa on tapahtunut muutosta sovelluksen käytön myötä.

Nuorten taloudellisen lukutaidon edistäminen ei ole helppo tehtävä, sillä siihen vaikuttavat useat eri tekijät. Aikaisempien tutkimusten mukaan (kts. Raijas ja muut, 2020; Laine ja muut, 2020; Klapper ja muut, 2015) suomalaisilla on hyvä taloudellinen lukutaito, mutta parannettavaa silti löytyy. Jatkuvasti kehittyvä finanssiala ja sen tarjoamat palvelut tuottavat haasteita kenelle tahansa, mutta varsinkin nuorelle nämä asiat voivatkin tuntua monimutkaiselta. Siksi on syytä pohtia, pitäisikö koulujen lisäksi muiden tahojen tarjoamaa talousneuvoa kehittää entistä enemmän. Lisäksi on syytä jatkaa erilaisten lähestymistapojen vaikutusten tutkimista, sillä on tärkeä löytää oikea lähestymistapa nuorten taloudellisen lukutaidon kehittämiseen.

Valitettavasti ROI ei saanut jatkorahoitusta, joten sovellus ajettiin alas keväällä 2022. On mahdollista, että sovellus ei ollut oikea lähestymistapa tutkimusaineiston nuoriin, minkä vuoksi vaikutus nuorten taloudelliseen lukutaitoon oli hyvin pieni. Tutkimukseen osallistui myös 16-vuotiaita, joille itsenäisyys ja oman talouden hallinta ei ole vielä ajankohtaista. Jatkotutkimuksia aiheesta olisi voinut kohdentaa esimerkiksi 18–25-vuotiaisiin, joille vastuu omasta taloudesta on hyvinkin ajankohtaista. Sovelluksella oli paljon potentiaalia, sillä ohjelmasisällöt tarjosivat laajasti tietoa eri osa-alueilta. Sen sijaan haasteena

vastaavalle sovellukselle on kohderyhmä, sillä nuoria on todella vaikea saada motivoitumaan sovelluksen käyttöön, jos he eivät koe aiheen olevan heille ajankohtainen. Tästä huolimatta puhelimeen ladattava sovellus on mielestäni oikeanlainen lähestymistapa, sillä tieto on aina saatavilla.

Vaikka tämän tutkimuksen keskeisessä roolissa on koulujen tarjoama talousopetus, myös muita nuorten taloudelliseen lukutaitoon vaikuttavia tekijöitä olisi hyvä pohtia, sillä monella nuorella voi olla hyvin välinpitämätön asenne koulun tarjoamaa opetusta kohtaan. Esimerkiksi Kansaneläkelaitos Kela on jokaiselle nuorelle tuttu laitos, sillä suurin osa nuorista saa opintotukea. Kela ei tarjoa nuorille talousopetusta, joten on syytä pohtia, olisiko yhteistyö Kelan kanssa mahdollista. Ideana voisi olla, että nuori voisi vastaavanlaisen sovelluksen kautta tarkistaa etuksiinsa liittyviä asioita sekä saada tietoa talousasioista. Kela voisi siis lähestyä nuoria rahan käyttöön liittyvissä asioissa sekä mahdollisesti opastaa ja tukea heitä ongelmatilanteissa. Tämän lisäksi myös pankit voivat ottaa suurempaa roolia nuorten taloudellisen lukutaidon kehittämisessä. Esimerkiksi pankkikorttia myöntäessä pankin työntekijä voi tarjota tietoa talousasioista ja niiden hoitamisesta. Mielestäni kuitenkin tämä tulisi tapahtua viimeistään opintolainaa myöntäessä.

Lähteet

- Amagir, A., Groot, W., van den Brink, H.M. & Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56-80. <https://doi.org/10.1177/2047173417719555>
- Atkinson, A. & Messy, F-A. (2012). Measuring financial literacy: Results of the OECD/International network on Financial Education (INFE) pilot study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pension*, 15, 1-73. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Autio, M., Wilska, T-A., Kaartinen, R. & Lähteenmaa, J. (2009). The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies*, 23(4), 407-415. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2009.00789.x>
- Calcagno, R. & Monticone, C. (2015). Financial Literacy and the Demand for Financial Advice. *Journal of Banking and Finance*, 50, 1-46. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2336061>
- Chu, Z., Wang, W., Xiao, J.J. & Zhang, W. (2017). Financial Literacy, Portfolio Choice and Financial Well-Being. *Social Indicators Research*, 132, 799-820. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1309-2>
- Danske Bank. (2019). Taloustaidot osaksi nuorten elämäntaitoja – oma talous haltuun. Noudettu 23.9.2021 osoitteesta https://danskebank.fi/-/media/pdf/danskebank/fi/fi/oma-talous-haltuun_nuori-yrittajeyks-ry.pdf?rev=f851ed59d3d94f509fd85677eb1e7e7d&hash=DAA0BF07BE85ED554717849B7BB2FB4B
- Erner, C., Goedde-Menke, M. & Oberste, M. (2016). Financial literacy of High school stu-

dents: Evidence from Germany. *The Journal of Economic Education*, 47(2), 95-105.
<https://doi.org/10.1080/00220485.2016.1146102>

Grohmann, A., Kouwenberg, R. & Menkhoff, L. (2015). Childhood roots of financial literacy. *Journal of Economic Psychology*, 51, 114-133. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1016/j.joep.2015.09.002>

Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita Publishing Oy. Rajattu pääsy. Noudettu 1.3.2022 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com>

Hengaer, R. & Cude, B.J. (2019). Financial literacy of High School Graduates: Long- and Short-Term Financial Behavior by Age Group. *Journal of Family and Economic Issues*, 40, 564-575. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09626-2>

Hiilamo, A., Keski-Säntti, M., Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2021). Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät: rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997. *Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.* <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7458-01-3>

Järvelä, K., Raijas, A. & Saastamoinen, M. (2019). Pikavippien ongelmien laatu ja laajuus. *Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä*, 3, 1–50. Noudettu 15.2.2022 osoitteesta <https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2021/11/2019-kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmien-laatu-ja-laajuus.pdf>

Kalmi, P. (2013). Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 109(2), 150–159. Noudettu 1.8.2021 osoitteesta <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/09/kalmi.pdf>

Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä

ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112(2), 6–21. Noudettu 11.11.2021 osoitteesta https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/kalmi_ruuskanen.pdf

Kalmi, P. (2017). The Effects of Financial Education: Evidence from Finnish Lower Secondary School. *Economic notes – Monte Paschi Siena*, 47(2-3), 353-386. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/ecno.12114>

Kalmi, P. (2018). The Effects of Me and My City on Primary School Students' Financial Knowledge and Behavior. (julkaisematon) [rajattu pääsy]

Kalmi, P., Maliranta, M. & Alanko, S. (2019). Kohti tiiviimpää vuorovaikutusta koulujen taloustiedon opetuksen ja taloustieteen välillä. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 115(4), 604–619. Noudettu 13.2.2022 osoitteesta https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2019/11/KAK_4_2019_WEB-26-41.pdf

Kalmi, P. & Rahko, J. (2019). The Effects of Game-Based Financial Education: New Survey Evidence from Lower Secondary School Students in Finland. (julkaisematon) [rajattu pääsy]

Kamakia, M.G., Mwangi, C.I. & Mwangi, M. (2017). Financial Literacy and Financial Well-being of Public Sector Employees: A Critical Literature Review. *European Scientific Journal*, 13(16), 233-249. <https://doi.org/10.19044/esj.2017.v13n16p233>

Klapper, L., Lusardi, A. & van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World: Insight from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey. Noudettu 25.2.2022 osoitteesta <https://gflec.org/initiatives/sp-global-finlit-survey/>

Kups, S., Prinz, C., Valfort, M-A., Miranda, V., Queisser, M. & Scarpetta, S. (2019). Nuorten

- palvelut syynissä – OECD:n arviointi nuorten palveluista Suomessa 2018. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 18, 1–24. Noudettu 23.9.2021 osoitteesta <https://www.oecd.org/els/soc/youth-finland-assessment-and-recommendations-finnish.pdf>
- Laine, K., Ahonen, A.K. & Nissinen, K. (2020). PISA18: Talousosaaminen. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 2020(18), 11–122. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-827-4>
- Lehtinen, A-R. & Peura-Kapanen, L. (2005). Kulutus nuorten velkaantumisen taustalla? Teoksessa J. Leskinen, H. Hallman, M. Isoniemi, L. Perälä, T. Pohjoisaho, T. & E. Pylvänäinen (toim.), *Vox consumptoris – Kuluttajan ääni. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2005* (s. 107–121). Kuluttajatutkimuskeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152244>
- Lusardi, A. & Mitchell, O.S. (2008). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare? *The American Economic Review*, 98(2), 413-417. <https://doi.org/10.1257/aer.98.2.413>
- Lusardi, A., Mitchell, O.S. & Curto, V. (2010). Financial Literacy among the Young. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 358-380. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x>
- Lusardi, A. & Mitchell, O.S. (2011). Financial Literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 497-508. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- Lusardi, A. & Mitchell, O.S. (2014). The economic importance of Financial Literacy: The Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

- Lusardi, A. & Tufano, P. (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. *Journal of Pension Economics & Finance*, 14(4), 332-368. <https://doi.org/10.1017/S1474747215000232>
- Lusardi, A. (2019). Financial Literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>
- Majamaa, K. & Rantala, K. (2017). *Nuorten velkaongelmat 2000-luvun Suomessa: empiiristä tarkastelua*. Teoksessa M-L. Niemi (toim.), *Nuorten velkaongelmat -velkatyyppit, selviytyminen ja vastuukysymykset* (s. 19–32). Nuoret ja velka -akatemiahankkeen tutkimuskoosteita. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-972-2>
- Majamaa, K., Sarasoja, L. & Rantala, K. (2017). Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa: Analyysi velkomustuomioista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(6), 676–686. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709218680>
- Mandell, L. & Klein, L.S. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 15-24. Noudettu 12.7.2021 osoitteesta <https://www.proquest.com/docview/217735135?parentSessionId=BzDY5vviuMag48GiZ-QSyA16yO2I32xuHokmjCElIRB4%3D&pq-origsite=primo&accountid=14797>
- OECD. (2017). G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries. Noudettu 4.1.2022 osoitteesta <https://www.oecd.org/financial/education/g20-oecd-infe-report-adult-financial-literacy-in-g20-countries.htm>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (n.d.). Oppivelvollisuuden laajentaminen. Noudettu 17.2.2022 osoitteesta <https://okm.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>

- Opetushallitus. (2019). Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Noudettu 7.2.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/lukion-opetussuunnitelman-perusteet-2019>
- OSAO. (2019). OSAO Yhteiset tutkinnon osat, Ammatilliset perustutkinnot. Noudettu 7.2.2022 osoitteesta https://www.osao.fi/wp-content/uploads/2019/08/OSAO-Yhteiset-tutkinnon-osat-Ammatilliset-perustutkinnot_8.4.2019.pdf
- Osuuspankki. (n.d.). Rahapuhetta – tutkimus suomalaisten suhtautumisesta oman talouden hallintaan. Noudettu 23.9.2021 osoitteesta <https://www.op.fi/documents/20556/31515214/Rahapuhetta+-tutkimus/bef9bab2-734c-f1a3-87cf-80224937685d>
- Peura-Kapanen, L. & Lehtinen, A-R. (2011). Nuorten taloudellinen osaaminen – määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. *Kuluttajatutkimuskeskus*. <http://hdl.handle.net/10138/152345>
- Peura-Kapanen, L. (2012). Nuorten talousosaamisen edistäminen – opas toimijoille. *Kuluttajatutkimuskeskus*. <http://hdl.handle.net/10138/152342>
- Raijas, A. & Uusitalo, O. (2012). Nuoret ja talousosaaminen – Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä (TOKATA) -hankkeen loppuraportti. *Kuluttajatutkimuskeskus*, 1–80. <http://hdl.handle.net/10138/152329>
- Raijas, A. & Brander, R. (2020). Kansainvälisiä esimerkkejä talousosaamisen edistämisen strategiayöstä. *Suomen Pankki*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202007092235>
- Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M. & Ruuskanen, O-P. (2020). Suomalaisten talousosaaminen

– Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. *Suomen Pankki*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202004022056>

Rantala, K., Majamaa, K. & Oksanen, A. (2015). Mopoilun nurjat puolet: laittomat ulottuvuudet ja oikeudelliset seuraamukset. *Nuorisotutkimus*, 33(1), 38–54. <http://hdl.handle.net/10138/232367>

ROI. (n.d.). Noudettu 2.1.2022 osoitteesta <https://roi-app.com/>

Skagerlund, K., Lind, T., Strömbäck, C., Tinghög, G. & Västfjäll, D. (2018). Financial literacy and the role of numeracy – How individuals' attitude and affinity with numbers influence financial literacy. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 74, 18-25. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2018.03.004>

Stolper, O.A. & Walter, A. (2017). Financial literacy, financial advice, and financial behavior. *Journal of Business Economics*, 87, 581-643. <https://doi.org/10.1007/s11573-017-0853-9>

Sunikka, A. & Peura-Kapanen, L. (2008). Kuluttajien varallisuuden hallinta – vertaileva tutkimus kuluttajien ja palveluntarjoajien näkemyksistä. *Kuluttajatutkimuskeskus*. <http://hdl.handle.net/10138/152389>

Suomen Asiakastieto (2020). Maksuhäiriötilastot. Noudettu 22.2.2022 osoitteesta https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastieto-maksuhairiotilasto-payment-default-statistics-2020.pdf

Suomen Asiakastieto (2021, 2. heinäkuuta). *Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on vakiintunut noin 390 000 tasolle*. Noudettu 30.1.2022 osoitteesta <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/2021/07/maksuhairioisten-henkiloiden-maara-on-vakiintunut-noin-390-000-tasolle.html>

Suomen Asiakastieto (2022, 7. tammikuuta). *Positiivinen luottotieto ehkäisee ylivelkaantumista: Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä väheni ensimmäistä kertaa 13 vuoteen*. Noudettu 22.2.2022 osoitteesta <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/2022/01/positiivinen-luottotieto-ehkaisee-ylivelkaantumista-maksuhairioisten-henkiloiden-maara-vaheni-ensimmaista-kertaa-13-vuoteen.html>

Suomen Pankki. (n.d.) *Taloulosaaminen*. Noudettu 11.1.2022 osoitteesta <https://www.suomenpankki.fi/fi/suomen-pankki/vastuullisuus/taloulosaaminen/>

Suomen Pankki. (2010, 15. marraskuuta). *Suomen Pankilta nettipeli edistämään taloudellista osaamista*. Noudettu 17.1.2022 osoitteesta <https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/tiedotteet/2010/suomen-pankilta-nettipeli-edistamaan-taloudellista-osaamista/>

Suomen Pankki. (2018). *Talouselukutaito 2020-luvulla: maksuneuvoston e-kirjanen*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-201808081950>

Suomen Pankki. (2021). *Ehdotus Suomen taloulosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi. Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202101271065>

Taft, M.K., Hosein, Z.Z., Mehrizi, S.M.T. & Roshan, A. (2013). The Relation between Financial Literacy, Financial Wellbeing and Financial Concerns. *International Journal of Business and Management*, 8(11), 63-75. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v8n11p63>

Tietoarkisto (2008). *Menetelmätietovaranto: Regressioanalyysi*. Noudettu 3.4.2022 osoitteesta <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/regressio/analyysi.html>

- Tinghög, G., Ahmed, A., Barrafrem, K., Lind, T., Skagerlund, K. & Västfjäll, D. (2021). Gender differences in financial literacy: The role of stereotype threat. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 192, 405-416. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.10.015>
- Valli, R. (2015). *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus. Rajattu pääsy. Noudettu 27.2.2022 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com>
- Varcoe, K.P., Martin, A., Devitto, Z. & Go, C. (2005). Using a Financial Education Curriculum for Teens. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16(1), 63-71. Noudettu 14.1.2022 osoitteesta <https://www.proquest.com/docview/1355870081?parentSessionId=EG2Eun-vIApybFfBGJkJellJNk5z0593JXB%2FKR%2BelpWI%3D&pq-origsite=primo&accountid=14797>
- Vastamäki, J. & Valli, R. (2018). *Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomake tutkimuksessa*. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (5., uudistettu painos). Jyväskylä: PS-Kustannus. Rajattu pääsy. Noudettu 1.3.2022 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com>
- Walstad, W.B., Rebeck, K. & MacDonald, R.A. (2010). The Effects of Financial Education on the Financial Knowledge of High School Students. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 336-357. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01172.x>
- Xio, J.J. & Porto, N. (2017). Financial education and financial satisfaction: Financial literacy, behavior and capability as mediators. *International Journal of Bank Marketing*, 1(1), 805-817. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1108/IJBM-01-2016-0009>

Zulaihati, S., Susanti, S. & Widyastuti, U. (2020). Teachers' financial literacy: Does it impact on financial behavior? *Management Science Letters*, 10(3), 653-658.
<https://doi.org/10.5267/j.msl.2019.9.014>

Liitteet

Liite 1. Taloudellisen lukutaidon kyselylomake

Lupa

Annan luvan, että vastauksiani voi käyttää tutkimuksessa ja henkilötietoni voidaan tallentaa siihen asti, että kahdessa kyselyssä antamani vastaukset on yhdistetty

Taustatiedot

1. Nimesi? (etu- ja sukunimi)

Kysymykset 2–6 vain alkukyselyssä

2. Sukupuolesi?
Mies, Nainen, Muunsukupuolinen
3. Syntymävuotesi?
4. Isän koulutustaso?
Peruskoulu, Ammattikoulu, Lukio, Alempi korkeakoulututkinto, Ylempi korkeakoulututkinto, Tohtori tai lisensiaatti, En osaa sanoa
5. Äidin koulutustaso?
Peruskoulu, Ammattikoulu, Lukio, Alempi korkeakoulututkinto, Ylempi korkeakoulututkinto, Tohtori tai lisensiaatti, En osaa sanoa
6. Kuinka paljon teillä on kirjoja kotona?
0–25, 26–100, 101–200, 201–500, Yli 500
7. Kotonani puhutaan usein raha-asioista
Ei lainkaan, Hyvin vähän, Vähän, Jonkun verran, Paljon
8. Tiedän suunnilleen, kuinka paljon pankkitililläni on rahaa
Kyllä, Ei, Minulla ei ole pankkitiliä
9. Olen saanut ansiotuloja kesätöistä tai muista töistä
Kyllä, Ei, En osaa sanoa
10. Saan vanhemmiltani tai joltain muulta säännöllisesti viikko- tai kuukausirahaa
Kyllä, Ei, En osaa sanoa

11. Omien raha-asioiden hoitaminen on mielestäni
Hyvin vaikeaa, Melko vaikeaa, Melko helppoa, Hyvin helppoa,
En osaa sanoa
12. Koetko, että voit omilla päätöksillä vaikuttaa raha-asioihisi? (asteikko 1–10)
En koe, että voin 1
Voin vaikuttaa hyvin paljon 10
13. Kuinka itsevarmaksi koet itsesi, kun ajattelet säästämistä? (asteikko 1–10)
Epävarma 1
Itsevarma 10
14. Kuinka itsevarmaksi koet itsesi, kun ajattelet sijoittamista? (asteikko 1–10)
Epävarma 1
Itsevarma 10
15. Kuinka motivoitunut olet muuttamaan oman taloutesi suuntaa? (asteikko 1–10)
En ole motivoitunut 1
Erittäin motivoitunut 10

Taloudellinen käyttäytyminen

16. Säästätkö aktiivisesti arjessa?
Kyllä, Ei, En osaa sanoa
17. Millä tavoin ensisijaisesti säästät rahaa?
Säästän käteistä, Säästän rahaa pankkitilille, Sijoitan, Jollakin muulla tavalla, En säästä rahaa
18. Suunnitteletko tällä hetkellä rahan käyttöäsi?
Kyllä paljon, Kyllä jonkin verran, En juurikaan, En lainkaan
19. Jos saat rahaa vanhemmiltasi, joiltain muilta henkilöiltä tai ansiotuloa, niin kuinka usein laitat siitä osan säästöön?
Aina, Usein, Joskus, En koskaan, En osaa sanoa

Taloudelliset asenteet

20. Mikä on paras tapa saavuttaa tavoitteesi?
Odottaa asioiden tapahtumista, Suunnitella etukäteen, Tavoitteiden asettaminen ei ole kannattavaa, En osaa sanoa
21. Säästäminen on mielestäni kannattavaa
Kyllä, Ei, En osaa sanoa

22. Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan käyttää rahaa auttaakseni perhettä ja muita ihmisiä (asteikko 1–5)
Ei lainkaan 1
Paljon 5
23. Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan käyttää rahaa itseeni (asteikko 1–5)
Ei lainkaan 1
Paljon 5
24. Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan ostaa kaiken mitä haluan (asteikko 1–5)
Ei lainkaan 1
Paljon 5
25. Kuinka paljon seuraava väittämä kuvaa asennettasi rahaa kohtaan: Haluan säästää rahaa tulevaisuutta varten (asteikko 1–5)
Ei lainkaan 1
Paljon 5

Taloudellinen tietämys

26. Mitä tarkoitetaan oman talouden hallinnan yhteydessä sanonnalla ”maks ensin itsellesi”?
- Kun saat palkan, sinun tulisi ensin siirtää siitä tietty määrä säästöön tai investointeihin.**
 - Kun saat palkan, osta jotain mukavaa itsellesi, koska olet sen ansainnut.
 - Kun saat palkan, maksa ensin siitä kiinteät kulut.
 - Kun saat palkan, kuluta sitä huoletta viihteellä.
 - En osaa sanoa.
27. Mikä seuraavista väitteistä pitää mielestäsi paikkansa?
- Luottokortilla suoritetuista maksuista joutuu aina maksamaan vuotuisen käyttömaksun lisäksi korkoa, riippumatta siitä, missä vaiheessa luottokorttivelkaa lyhentää.
 - Luottokortilla suoritetuista maksuista ei joudu maksamaan korkoa, jos velan lyhentää täysimääräisesti eräpäivänä.**
 - Luottokortilla suoritetuista maksuista ei joudu maksamaan korkoa, jos maksaa luottokorttiyhtiön hyväksymän vähimmäislyhennyksen.
 - Luottokortilla suoritetuista maksuista ei joudu koskaan maksamaan korkoa.
 - En osaa sanoa.
28. Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötilille, jonka korko on 2 % vuodessa ja talletusten tuotosta ei peritä veroa. Kuinka paljon tilillä on viiden vuoden päästä?

- a. Vähemmän kuin 110 euroa
 - b. Tasan 110 euroa
 - c. **Enemmän kuin 110 euroa**
 - d. En tiedä
29. Sinulla on luottokortillasi 3000 euroa velkaa. Maksat joka kuukausi vähimmäislyhennyksen verran, joka on 30 euroa. Et tee luottokortilla enää mitään muita hankintoja. Jos vuotuinen korko on 12 %, niin milloin saat luottokorttivelkasi maksettua pois maksamalla vain vähimmäislyhennyksen verran?
- a. Viiden vuoden kuluttua.
 - b. 5–10 vuoden kuluttua.
 - c. 10–15 vuoden kuluttua.
 - d. **Et koskaan, koska velka ei lyhene.**
 - e. En osaa sanoa.
30. Ajatellaan, että laitat tilillesi 1000 euroa. Tilin vuotuinen korko on 1 prosenttia eikä sen tuotoista tarvitse maksaa veroa. Inflaatio on 2 prosenttia vuodessa. Pysytkö vuoden päästä ostamaan tällä rahalla:
- a. Enemmän
 - b. **Vähemmän**
 - c. Saman verran kuin tänään
31. Sijoituksissa, joissa on korkea tuotto, on yleensä myös korkea riski
- a. **Oikein**
 - b. Väärin
 - c. En tiedä
32. Sijoittamiseen liittyviä riskejä voi hallita sijoittamalla mahdollisimman paljon yhteen kohteeseen
- a. Oikein
 - b. **Väärin**
 - c. En tiedä
33. Mikä seuraavista väittämistä pitää paikkansa? Ostaessasi yrityksen B joukkolainan...
- a. Omistat osan yrityksestä B
 - b. **Olet lainannut rahaa yritykselle B**
 - c. Olet vastuussa yrityksen B lainoista
 - d. En osaa sanoa
34. Mikä seuraavista sijoituskohteista tarjoaa pitkällä aikavälillä parhaimman tuoton?
- a. Säästötili
 - b. **Osakkeet**
 - c. Joukkovelkakirjalainat
 - d. En osaa sanoa.

35. Pikavipin korkoprosentti on pienempi kuin tavallisen lainan, koska laina-aika on lyhyempi
- Oikein
 - Väärin**
 - En tiedä
36. Mikä/Mitkä seuraavista väittämistä pitävät paikkansa? (Oikeita vastauksia voi olla useampi)
- Maksuhäiriömerkinnän voi saada heti, jos ei maksa laskua eräpäivään mennessä**
 - Voit menettää luottokorttisi saadessasi maksuhäiriömerkinnän**
 - Maksuhäiriömerkintä voi vaikeuttaa vuokra-asunnon saantia**
 - Mahdollinen työnantaja ei voi saada selville, onko sinulla maksuhäiriömerkintä**
 - Maksuhäiriömerkintä voi säilyä rekisterissä jopa yli 20 vuotta

ROI (vain loppukysely)

37. Mihin ohjelmasisältöihin olet tutustunut?
- Taitavaksi rahan kanssa
 - Näin saat rahaa jäämään säästöön
 - Hallitse rahojasi
 - Näin aloitat sijoittamisen
 - Hyödynnä verovähennykset
 - Laskurit oman talouden tueksi
 - Opi leppoisampi ote omaan talouteen
 - Eroon veloista
 - Vie taloutesi seuraavalle tasolle
 - Näin sijoitat vastuullisesti
 - Itsevarmuutta sijoitustermien avulla
 - En mihinkään
38. Valitse max 3, joista pidit eniten
- Taitavaksi rahan kanssa
 - Näin saat rahaa jäämään säästöön
 - Hallitse rahojasi
 - Näin aloitat sijoittamisen
 - Hyödynnä verovähennykset
 - Laskurit oman talouden tueksi
 - Opi leppoisampi ote omaan talouteen
 - Eroon veloista
 - Vie taloutesi seuraavalle tasolle
 - Näin sijoitat vastuullisesti
 - Itsevarmuutta sijoitustermien avulla

- En osallistunut, joten en osaa sanoa
39. Lisäsikö ROI kiinnostustasi taloudellisia asioita kohtaan ?
Kyllä paljon, Kyllä jollakin tasolla, Ei lisännyt, En osaa sanoa
40. Lisäsikö ROI kiinnostustasi rahan säästämistä kohtaan
Kyllä paljon, Kyllä jollakin tasolla, Ei lisännyt, En osaa sanoa
41. Lisäsikö ROI kiinnostustasi sijoittamista kohtaan?
Kyllä paljon, Kyllä jollakin tasolla, Ei lisännyt, En osaa sanoa
42. Opitko mielestäsi hyödyllisiä taitoja oman talouden hallitsemista ja työelämää varten?
Opin paljon, Opin jonkun verran, En oppinut, En osaa sanoa
43. Lisäsikö ROI sinun itsevarmuuttasi talousasioissa, säästämässä ja sijoittamisessa?
(asteikko 1–5)
Ei lainkaan 1
Paljon 5
44. Aiotko käyttää ROI sovellusta jatkossa?
Kyllä paljon, Kyllä jonkin verran, En ollenkaan, En osaa sanoa

Liite 2. Muuttujien määrittäminen

<i>Muuttuja</i>	<i>Kuvaus</i>	<i>Mittaus</i>
<i>oikea</i>	Summamuuttuja taloudellisen tietämyksen oikeista vastauksista	1 jos oikea vastaus, 0 muut
<i>asenne</i>	Summamuuttuja taloudellisten asenteiden positiivisista vastauksista	1 jos positiivinen vastaus, 0 muut Asteikot 1–5
<i>Nainen</i>	Sukupuoli	1 jos nainen 1, 0 muut
<i>Syntynyt2005</i>	Syntymävuosi	1 jos syntynyt 2005, 0 muut
<i>Yli100kirjaa</i>	Kirjojen määrä kotona	1 jos yli 100 kirjaa, 0 muut
<i>Etukäteen_suunnittelu</i>	Paras tapa saavuttaa tavoitteet	1 jos vastaus suunnitella etukäteen, 0 muut
<i>Loppukysely</i>	Oma summamuuttuja loppukyselyn oikeille / positiivisille vastauksille	